

რედაქცია ღიაა ყოველ დღე დილის 10 საათიდან დასაწყისად
 1 საათამდე, და საღამოს: 6 სათ. 7 საათამდე.

მთავარი

მთავარი კვირული ჟურნალი

„მთავარი“ წელიწადში ღირს 5 მან. ნახევარ წლით 3 მ. ცალკე ნომერი 10 კ. აღრესი: თფილისი, ნიკოლოზ. ქ. № 44.

№ 34. კვირა, 18 სექტემბერი 1905 წლისა. № 34

შინაარსი: ისტორიული მატრაკვეციები, ფ. მახარაძისა.—სხვა და სხვა ამბები.—დაბა სოფლის ამბები.—შინაური მიმოხილვა.—ჩუხეთის ქრონიკა.—უცხოეთის ამბები.—მოკლე პასუხი ბ. გ. რ.—ს, კ. ემუხვარისა.—ხმა სატუსაღოდან, №-სა.—წერილები რედაქციის მიმართ. — გ. მალრ. ხსოვნას.

ისტორიული მატრაკვეციები

ერთ დროს დაუბოლოვებელი კამათი იყო გამართული იმის გამოსარკვევად, თუ რა როლს თამაშობდა, ან რა გავლენას ახდენდა პიროვნება ისტორიაში. ამ კითხვასთან შეკავშირებული იყო გმირის და ბრბოს ურთიერთშორის დამოკიდებულება. ამტკიცებდნენ, რომ ყველაფერი დამოკიდებულია კერძო პიროვნებას მოქმედებაზე; რომ არიან ისეთი დიდბუნებოვანი ადამიანები, რომლებიც, საითაც უნდათ, იქითკენ მიმართავენ ბრბოს, რაც იმათ სურთ, იმას გააკეთებინებენ მას. ამიტომ ყველაფერი, თვით კაცობრიობის პროგრესი, წინსვლა, დამოკიდებულია ასეთ პირების ნებაყოფლობაზე და სურვილზე, იყვენ ისეთი სოციალ-ოგ-ისტორიკოსები, რომლებიც ამტკიცებდნენ, რომ მთელი ისტორია, კაცობრიობის მთელი წარსული ცხოვრება, აიხსნება მხოლოდ ამ დიდბუნებოვან ადამიანების მოქმედებით, მათი სურვილით და მათი იდეალებით. ასეთი წარმოდგენა ქონდათ ისტორიაზე მაშინ, როცა კაცობრიობის ისტორია ჯერ კიდევ ყველასთვის უცნობი ქვეყანა იყო, როცა ისტორიას ილოვასკის მ.გავსე სახელმძღვანელოებიდან სწავლობდნენ, ამ გვარ სახელმძღვანელოების წყალობით ხალხის ისტორია ეს მხოლოდ მეფეების, სარდლების და ომების ისტორია იყო. და აი აქ თქვენ წინ წარმოგიდგებოდნენ ქსერქსები, კიროსები, კეისრები, კარლოსები, ნაპოლეონები, ირაკლიები და tutti quanti: თქვენ ხედავთ, რომ ესენი წყვეტდნენ და განაგებდნენ ხალხის ბედს, იმათგან გამოდიოდა კანონი, იმათ ნებაზე იყო ხალხის ამოქრეფა, იმათ ხელში იყო უთვალავი ხალხის სიკვდილ-სიცოცხლე; იმათგან იყო დამოკიდებული ხალხის აწმყო და მომავალი ცხოვრება. აი ასეთი წარმოდგენა იყო გავრცელებული ხალხის წარსულ ცხოვრებაზე. თანახმათ ასეთი შეხედულებისა, ყველა ეს ქსერქსები, ნაპოლეონები თუ კრომველები, თუმც მტკათ სასტიკი და შეუბრალებელი იყვენ, მაგრამ ისინი მაინც უბრალო მომავლდაზე მალლა იდგნენ, იმათ ოთქმის პატარა ღმერთებათ თვლიდნენ. ერთი სიტყვით, ისინი ხალხის თვალში ნამდვილი კერპები იყვენ.

დიდი ხანია არაა მას აქეთ, რაც ასეთი შეხედულება ბატონობდა. მაგრამ ისტორიული ცხოვრების დრმა შესწავლამ უარყო ასეთი შემცდარი შეხედულება ისტორიაზე, ყველა კერპები ძირს დაანარცხა. ისტორია არ არის ერთი და ორი პირის ნამოქმედარი, თუნდაც ეს პირები დიდ ბუნებოვანიც იყვენ. კაცობრიობის ისტორია ექვემდებარება თავის საკუთარ კანონებს. კერძო პირები, რაც უნდა დიდბუნებოვანი იყვენ

ისინი ვერასოდეს ვერ შეცვლიან ამ კანონების მოქმედებას. პირიქით, თვით ეს პირები ისტორიული განვითარების მიერ არიან წარმოშობილი, და იმათ თვით საზოგადოებრივი პირობები უმზადებენ ნიადაგს მოქმედებისათვის. და აი როცა ნიადაგი მომზადებულია, როცა საზოგადოებრივი პირობები იმდენათ მომწიფებულია, რომ მაშინ საჭირო ხდება ამა თუ იმ მოთხოვნების დაკმაყოფილება, ამა თუ იმ კანონის გამოცემა, ამა თუ იმ ზომის მიღება, მაშინ საზოგადო ასპარეზზე ჩნდება ესა თუ ის პირი, როგორც საზოგადოების, ანუ ხალხის სურვილის, მისი საჭიროების აღმასრულებელი, ანუ გამომხატველი. ასეთი პირი აუცილებლათ უნდა გამოჩნდეს, სულ ერთია პეტრე ერქვა მას თუ ივანე, ნაპოლეონი თუ კეისარი. მაგრამ გარეგნობით ეს სულ სხვა სახეს ღებულობს. ჯერ ერთი ისა, რომ თვით ხალხი მტკათ გამოუთქმელი მოწიწებით და შორიდებით ექცევა ასეთ პირებს, და მეორეც ისა, რომ ამ პირებს, სხვანარი წარმოდგენა ებადება თავის თავზე. იმათი აზრით ისინი უბრალო მომავლდავები კი არ არიან, იმათ წინაშე ყველა მუხლს უნდა იღრეკდეს; იმათთან შედარებით ყველა დაბალი და უღიოსია. ხალხში ვრცელდება ისეთი აზრი, რომ იმათ ბრძანებას წინ ვერავენ გადაუდგება, რომ იმათ სიკვდილ-სიცოცხლის უფლება უპყრიათ ხელში. ამნაირათ ისინი ხდებიან პატარა მიწიერ ღმერთებათ, ანუ კერპებათ და ჩემულობენ ისეთ როლს, აწერენ თავის თავს ისეთ თვისებებს, რომლებაც მათ არა აქეთ. ასეთი წარმოდგენა დიდ ხანს იყო გავრცელებული საზოგადოებაში და შემდეგ იგი ლიტერატურაშიაც ბატონობდა. მაგრამ როგორც ზევით შევნიშნეთ, ასეთი შეხედულება სამუდამოთ შეირყა. დღემდის პატარა ღმერთებათ მიჩნეული პირების, ე. ი. კეისრების, კარლოსების, ნაპოლეონების და სხვების ცხოვრება ვერავითარ ნათელს ვერ მოუფენს კაცობრიობის ისტორიას, მაგრამ პირიქით თვით კაცობრიობის ისტორიის შესწავლა კი ნათელს ფენს ამით მოქმედებას. და აი აქ ჩვენ წინ გადაგვემდებარება ისტორიულ მატრაკვეცთა მოქმედება. ისინი, ვინც მართლა ქმნიდა ისტორიას, ე. ი. ხალხი უკან დგანან, ხმას არ იღებენ, და ისინი კი, ვინც მხოლოდ ხალხის სურვილს ასრულებდა, მას ასე აუ ისე აკმაყოფილებდა, პირველ წყებაზე არიან გამოქიმული და სხვის ნამოქმედარს თითონ ითვისებენ. მაგრამ ასეთი მატრაკვეციები დღესაც მრავალია.

საზოგადოების რა სფერაშიაც არ გაიხედავთ, ყოველგან შეხვდებით მატრაკვეცებს. მართალია კეისრებს, კრომველებს და ნაპოლეონებს აქ თქვენ ვერ აღმოაჩენთ, რადგანაც ამათი დრო უკვე სამუდამოთ წავიდა; ახლანდელ მატრაკვეცებს ისეთი ფართო ასპარეზი როდი აქეთ სამოქმედოთ, როგორც წინა დროების მატრაკვეცებს; გარდა ამისა იმათი დიდბუნებანაც აღარავის წამს. სამაგიეროთ მატრაკვეცების რიცხვი დღეს შედარებით ძლიერ დიდია. სადაც გამავლობა აქეთ,

იქ ისინი ძალით მოქმედებენ, სადაც ძალა არ შეწყვეთ, იქ კი სხვანაირ საშვალეობას ხმარობენ. ყველა მატრაკვეცი მიზანი ის არის, რომ თავის სასარგებლოთ ხალხზე გავლენა მოახლოვოს. და აი ამისთვის იგი უპირველესათ ყოველისა იძენს ისეთ იარაღს ანუ პოპულარობს ისეთ საშვალეობას, რომელსაც ხალხის თვალში ყველაზე უფრო დიდი ფასი აქვს. ასეთ საშვალეობათ ანუ იარაღათ ჩვენ დროში უეჭველათ სწავლის მიღება ითვლება, და უეჭველათ როცა დიპლომი გაქვს მიღებული. კიდევ უფრო დიდი ფასი ემატება თუ იგი საზღვარ გარეთ გაქვს მიღებული. მოგვხსენებთ, საზღვარგარეთს როგორი პატივი აქვს ჩვენი ხალხის თვალში. თუ იქაური დიპლომიც გაქვს, მაშინ შენ სწავლასაც მეტი ფასი აქვს, მაშინ შენც მეტ პატივს დაიმსახურობ. შე არ ვამბობ იმ ბედნიერ შემთხვევაზე, როცა შენ რაიმე სამეცნიერო ხარისხი, თუნდ, მაგ. დოქტორობის ხარისხი გაქვს მიღებული რომელსამე საკითხზე დისერტაციის დაწერისათვის, მაშინ ხომ შენ გზა ხსნილი გაქვს, მაშინ შენთვის ყოველგან კარი ღიაა, იმას ვინ კითხულობს, თუ რა ყრია შენ თავში, ან რა ღირსებისაა შენი სწავლა. შენ მხოლოდ ისღა გესმის, რომ ყოველი მხრიდან სალამს გაძლევენ და გიწოდებენ. მაგრამ თანამედროვე მატრაკვეცისათვის აუცილებლათ საჭიროა კიდევ ერთი რამ, სახელდობ ის, რომ იგი გარეგნობით მაინც აღიარებდეს დემოკრატიულ მიმართულებას, იგი თავის თავს უნდა სახავდეს ტვირთ მძიმეთა და მაშვრალთა მოსარჩლეთ. და აი თანამედროვე მატრაკვეცი, ყველა ამით შეიარაღებული, გამოდის საზოგადო ასპარეზზე სამოქმედოთ. იგი ერევა საზოგადო საქმეებში საკუთარი ხელის მოსათბობათ, იგი მიდის ხალხში, არა შეგნების შესატანათ, არამედ ამ შეგნების გასაქრობათ. იგი ხმა მალღა გაიძახის შრომელი ხალხის, მუშების კეთილ-დღეობაზე, მაგრამ მას თვინიერ საკუთარი კეთილ-დღეობისა, თვინიერი თავისი კერძო ინტერესებისა, სხვა არა წამს რა. იგი გამოდის სამწერლო ასპარეზზე; აქაც იგი, რასაკვირველია, პირველ ალაგს იჭერს, თითქო მწერლობის, პრესის სულის ჩამდგმელი, მისთვის თავდადებული ხდება. მაგრამ ეს მხოლოდ თვალთმაქციობაა: მისთვის მწერლობა უბრალო იარაღია სამატრაკვეციო მიზნით. განსაკუთრებით გამრავლდენ დღეს ჩვენში მატრაკვეციები ლიტერატურულ ასპარეზზე. აქ იმათ ერთი განგაში გააქვთ. სადაც არ გინდათ, ყოველგან ისინი მეცნიერების პირით ღალადებენ; ისე სიტყვას არ იტყვიან, რომ მეცნიერების უკანასკნელი დასკვნა არ იმოწმონ. და მერე გაეგებათ კი რამ მეცნიერების, რომლის სახელით ასე ბოროტმოქმედებენ? ყველაფერი გვიჩვენებს, რომ მათ მხოლოდ ფორმისთვის შეუძენიათ სწავლა და მეცნიერებასთან კი შორს არიან, მეცნიერება უარყოფს მატრაკვეციობას მისთვის მხოლოდ ქეშმარიტება არსებობს, ან კი რა საჭიროა მატრაკვეცისთვის მეცნიერება, როცა მას უიმიისთავ იოლათ შეუძლია წავიდეს. მისთვის საჭიროა მხოლოდ ის, რომ საზოგადოება დაწმუნებული იყოს, რომ მას სწავლა შეუძლია, მეცნიერება შეუსწავლია. როგორც ლიტერატორი და საზოგადო მოღვაწე, ჩვენი მატრაკვეცი მტკიცეთ როდი ადგას ერთ რომელსამე განსაზღვრულ მიმართულებას. მან წინდაწინ არ იცის, სად უფრო დიდი გავლენა ექნება, ან სად უფრო დიდ სახელს მოიხვეჭს, და ამიტომ იგი დღეს ერთს მიადგება და ხვალ მეორეს, თითქო შინჯავს, სად უფრო ხელსაყრელი იქნება ჩემი მოკალათებაო. არა იშვიათია ისეთი შემთხვევა, როცა ჩვენი მატრაკვეცი მოისოციალისტებს კიდევ ოღონდ კი მუშებიც მოიმაღლიეროს, რადგანაც იცის, რომ ათასში ერთხელ იმათ ბანაკშიაც კარგია

ყოფნა. მაგრამ მეორე დღეს ხედავთ, ჩვენი „სოციალისტი“ მუშების მოწინააღმდეგე ბანაკში გადამბტარა და კვირებს დაბინავებას. ეს ალბათ იმიტომ, რომ იგი ყოფნა მისთვის უფრო სასარგებლოა. და ამავე დროს იგი, რასაკვირველია არ ივიწყებს საერთო მოქმედებას, სოლიდარობას, თავისუფლებას და გმობას. ის ყოველთვის მაღალ იდეებით იხსნის თავის გადასვლა-გადმოსვლას, ასკიკილის თამაშს. თავის სივავლაზეში აბა ვინ გამოტყდება. მაგრამ მოვა დრო, როცა მატრაკვეციებს სამულდამოდ ბოლო მოეღებათ. თუ საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარებამ შემუსრა და დაამსხვრია წინანდელი კერპები, მიწას დაანარცხა წარსული ცხოვრების უდიერი მატრაკვეციები, იგივე ცხოვრების განვითარება განავრ მოსპობს ჩვენი დროის დაგოახაკებულ მატრაკვეციებს? ასეთი ბედი მათ არ აცდებათ — ეს მათ კარგათ უნდა ახსოვდეთ.

ფ. მახარაძე.

სხვადასხვა ამბები.

სატახტო ქალაქის გაზეთებში დაბეჭდილია შემდეგი ამბავი: „უმაღლეს საადმინისტრაციო წრეებში ბევრს ღაპა რაკობენ იმ თათბირის შესახებ, რომელიც კავკასიის საქმეების გამო ამ ცოტა ხანში პეტერბურგს უნდა მოხდეს. უნდა განიხილონ საკითხი კავკასიაში წესიერების დასადგენათ რა რადიკალური ზომები უნდა იქნას მიღებული“.

— ამავე გაზეთებში ვკითხულობთ: „როგორც ისმის, კავკასიაში უწყსოების ჩასაქრობათ რუსეთის იმპერიის ჩრდილოეთ და შუა ადგილებიდან გაიგზავნება ახლად შემდგარი ჯარი“. ამავე მიზნით „მინისტრთა კომიტეტის საქმეების გამგე ბარონი ნოლდე ამ დღეებში განსაკუთრებულ მინდობილობით კავკასიაში მიდის“.

— როგორც ვკითხველებმა იციან, გლეხთა მოძრაობის გამო მღვდლებს სოფლიდან შემოსავალი მოესპოათ. ბევრი მღვდელი ისეთ გაჭირებაში ჩავარდნილა, რომ სხვა სამუშაოს ძებნას შესდგომია. სხვათა შორის ცაგვერის მღვდელს ვ. ხ — შვილს მოუსურვებია რკინის გზის ლიანდაგზე დღიურ მუშათ დადგომა, მაგრამ ადგილობრივ ლიანდაგის ოსტატს არ მიუღია. მღვდელი და დღიური მუშა როგორ იქნებაო. მაშინ მღვდელს თხოვნით მიუმართავს რკინის გზის უკროსისათვის რომელსაც თანხმობა განუცხადებია მღვდლის დღიურ მუშათ მიღებაზე. მღვდელი ლიანდაგზე მუშაობს სხვა მუშებთან ერთათ და ღებულობს ოთხ აბაზს.

— გაზ. «კასპი» ნამდვილ წყაროებიდან იუწყება, რომ ბაქოში გრადონაჩალსტვოს დაარსება უკვე გადაწყვეტილია და ამ დღეებში კავკასიის ნამესტნიკს დასამტკიცებლათ წარედგინება. გრადონაჩალსტვო დაარსდება 1906 წლის 1 იანვრიდანაო.

— საგარეჯოში განახლებულა გლეხთა მოძრაობა. «ნოვ. ობ.»-ს სიტყვით, ამ მოძრაობის ჩასაქრობათ საგარეჯოში გვიგზავნა მაზრის უფროსის თანაშემწე ვოზნესენსკი რომელსაც თან დრაგუნის პოლკის რამდენიმე სალდათი ახლავს.

— 13 სექტემბერს, კიპჩინი ქუჩაზე მძიმედ დაჭრეს სარაჯიშვილის ქარხნის გამგე ი. ი. გაკრილოვი. მსროლელი მიიმალა. გაკრილოვი მიხეილის საავადმყოფოში გაგზავნეს და ჩვენების ჩამორთმევის დროს განაცხადა, თუმცა ვიცი ვინც მესროლა, მაგრამ გვარს ვერ დავასახელებო.

— 12 სექტემბერს, სადამოხვე, ბათუმში მოკლეს რკინის გზის ნაწილის ინჟინერი ვოლკოვი.

— მაჰმადიანებისა და სომხების წარმომადგენელნი ბაქოში. თუ ვინცობაა სომეხმა დაქრა ან მოკლა მაჰმადიანი, ან თუ სომეხმა გაძარცვა, ან ცეცხლი წაუკიდა მაჰმადიანის ქონებას და თუ ეს მკვლელობა, გაძარცვა და ცეცხლის წაკიდება ეროვნულ განხეთქილების ნიადაგზე მოხდა, ბაქოს სომხური საზოგადოება მოვალეა ზღოს ქონება და ქონების მხრივ უზრუნველ-ჰყოს მოკლულის ანუ დაჭრილის ოჯახობა. ამ გვარივე მოვალეობა აძევს მაჰმადიანთა საზოგადოებასაც. ამ გვარი პასუხისგების ვადა დანიშნულია 1907 წლის 1 იანვრამდე. თითო მხარე პასუხს აგებს ერთ მილიონ მანეთამდე. ხელწერილი დასდეს მაჰმადიანებმა და სომხების საზოგადოებების ათ-ათმა შეძლებულმა წევრმა.

— სოფ მეჯვრისხევეში მოუკლავთ ადგილობრივი მემამულე ი. ნათიშვილი.

— „კავ.“-ში გამოცხადებულია: რადგან თფილისის გენერალ-გუბერნატორი იაცკევიჩი სამსახურის გამო სხვაგან წავიდა, დროებით გენერალ-გუბერნატორის თანამდებობის აღსრულება დაევალია დივიზიის გენერალს რილსკის.

— შინაგან საქმეთა სამინისტროს პოლიციის დეპარტამენტის განკარგულებით, კავკასიის ნამესტნიკის კანცელარიაში ამას წინათ ცირკულიარული მიწერილობანი დაუგზავნა კავკასიის გუბერნატორებსა და ოლქის უფროსებს. პოლიციის დეპარტამენტი ეხება ხალხის წლევანდელ მოძრაობას და წერს, რომ პოლიციამ ბევრგან სისუსტე გამოიჩინა მოძრაობის საწინააღმდეგო ბრძოლაში და ამიტომ აღმინისტრატორებმა ყოველივე ღონე უნდა იღონონ, რომ პოლიცია მეტის სიფხიზლით იქცეოდეს.

— ბათუმთან იტყობინებიან, რომ 8 და 9 სექტემბერს იქ ოთხი გემით რუსეთიდან ჯარი მისულა, ერთი პოლკი ქუთაისს დაბანაკდება, მეორე — ბათუმს.

— ბაქოში მუდმივ ჯარის რიცხვი გადიდებული იქნება. „კასპი“-ს სიტყვით, სულ ბაქოში დაბინავდება 30 ათასი კაცი. ამ რიცხვში იქნება ცხენოსანი ჯარი და არტილერია. ბაქოს გუბერნიაში ბაქოიანათ სულ დაბინავდება 80 ათასი სალდათი.

— სატახტო ქალაქის გაზეთებში დაბეჭდილია ბათუმთან გაგზავნილი შემდეგი დეპეშა: „ბათუმში აღმოაჩინეს საბრძოლველ იარაღის საწყობი“.

— გაზ. «რუსის» სიტყვით, კიევის ოლქიდან კავკასიაში ერთი კორპუსი ჯარი იგზავნება.

— ბათუმთან ამ დღეებში სადღაც გაუგზავნიათ ხერსონის პოლკის ორი ბატარეა.

— 13 სექტემბერს სად. ლანჩხუთის ბანაკიდან 11 შეიარაღებული კაცი თავს დაეცა მიმავალ ბატარებელს № 22, შეაჩერა, გაძარცვა საქონლის ვაგონები და მიიმალა.

— ქუთაისის გუბერნიაში აპირობს დაბინავებას ჯერ-ჯერობით ოთხი ახლათ მოსული პოლკი და 3 ბატარეა. ეს ჯარი ასე განაწილდება: ორი პოლკი და სამი ბატარეა დაბინავდება ქუთაისში, ოთხ-ოთხი როტა — ზუგდიდსა, ფოთსა, სენაკსა და ზესტაფონში, ხოლო თითო როტა — ხონსა, სამტრედიასა და სხვა დაბეჭში.

— ადგილობრივ გაზეთებს ქუთაისიდან დეპეშით ატყობინებენ: 16 სექტემბერს საგუბერნო საბჭოს სხდომის გახ-

სნის დროს ვილაყამ რევოლვერი გაისროლა. ერთი დამსწრეთაგანი მსუბუქათ არის დაჭრილი. სხდომა გადადებული იქნაო.

— თფილისის ქალაქის მოურავის მოადგილემ 16 ენკენისთვის გუბერნატორს წარუდგინა ქალაქის საბჭოს ხმოსნების განცხადებანი სამსახურიდან გადადგომის შესახებ. განცხადება შეუტანია 61 კაცს. დარჩა 18 კაცი. ამათგან 10 ქალაქს გარდ იმყოფება. ქალაქში მყოფთაგანს განცხადება არ შეუტანიათ შემდეგ ხმოსნებს: ბ. ს. ესაძეს, ექიმ კიუჩარიანს, ინჟინერ ახუნდოვს, ვ. გ. კანდურალოვს, ლენჩევსკის, სოსინს და ფსაროვს.

— გენერალ იაცკევიჩის ნაცვლათ თფილისის დროებით გენერალ-გუბერნატორათ დაინიშნა კავ. გრენადერთა დივიზიის უფროსი გენერალი რილსკი. 12 სექტემბერს გენერალ რილსკის თხოვნა შეუტანია ნამესტნიკთან, გამანთავისუფლეთ გენერალ-გუბერნატორის თანამდებობისაგანაო.

— როგორც პეტერბურგის გაზეთებს დეპეშით ატყობინებენ, ვილაყ შეიარაღებული კაცები საგურამოში თავს დასცემიან თავ. ილია ჭავჭავაძეს. თავდამსხმელთ წაუღიათ იარაღი.

— პეტერბურგის გაზეთებში დაბეჭდილია: „კავკასიაში იგზავნება ყველა პოლკები მე-21 კორპუსისა, აგრეთვე მე-303 საარტილერიო ბრიგადა და ურალის ყაზახთა ერთი პოლკი. მთავარ შტაბში ლაპარაკია აღძრული ჯარის სხვა რიგად განაწილების შესახებ. როგორც უკვე იყო მოხსენებული, რამდენიმე კორპუსი რუსეთის შუა გულიდან კავკასიაში გაიგზავნება, რამდენიმეც ფინლიანდიაში“.

— თფილისის რეალურ სასწავლებელის საპედაგოგო საბჭომ შეამდგომლობა აღძრა კავკასიის სამოსწავლო ოლქის მზრუნველის წინაშე, ამ სასწავლებელში სწავლის ფულის მომატების შესახებ. თითო მოწაფეს 60 მანათის მაგიერ უნდა გადახდეს 70 მ. წელიწადში.

— „ნოვ. ობოზ.“ სიტყვით სოფ. ნოსტეში (გორის მაზრა) ამ დღეებში შემდეგი აპებები მომხდარა: ნოსტის მცხოვრებლებს სტრატეგებთან შეტაკება მოსვლიათ, რომლის დროსაც მოუკლავთ ერთი სტრატეგი. დანარჩენი სტრატეგები ახალქალაქს წასულან. კაზაკების მოსაყვანათ. როცა ისევ სოფელში დაბრუნებულან, ნოსტეში აღარავინ დახვედრიათ. მთელი სოფელი სადღაც განიზნულა. ამბობენ, ტყეში იმაღენიანო. განიზნულებს მღვეარი გამოუყენეს.

— რუსეთის გაზეთების სიტყვით, კავკასიაში იგზავნებიან: ყველა პოლკები ოცდა-მეერთე კორპუსისა, რომელნიც ამ ქამად კიევისა და მის გუბერნიებში დგანან, 303 საარტილერიო ბრიგადა და ერთი პოლკი ურალის კაზაკთა. ეს ჯარები წინად შორეულ აღმოსავლეთში უნდა გაეგზავნათ.

— კავკასიის პოლიციის გამგე გენერალი შირინკინი რუსეთის პოლიციის გამგეს გენერალ ტრუბოვს დეპეშით ატყობინებს არმავირში 15 სექტემბერს გათავებული საყოველთაო გაფიცვაო.

— გაზეთების სიტყვითა გლენთა კავშირი ძლიერი სიჩქარით იზრდება, ასე რომ ამ ქამათ იმაში ითვლება ასიათასზე ძვეტი წევრი რუსეთის 42 გუბერნიებიდან. (Кавკ.).

ბაქოს მუშების მოთხოვნებიანი. 22 სექტემბერს, როგორც ვიცით, პეტერბურგში უნდა მოხდეს ნავთის მწარმოებლების კრება. ბაქოს მუშებმა მოითხოვეს, რომ მათ მიე-

ცეს უფლება გაგზავნონ თავისი დებუტატები ამ კრებაზე, სადაც უნდა დაიცვან შემდეგი მოთხოვნებიდან მუშების:

1) ომიანობის დროს წესების მოსპობა და მუშების შეიარაღება კაპიტალისტების ხარჯით. თათრებისა და სტრატეგიკების პოლიციის სამსახურიდან გადაყენება და სათადარიგო ჯარის კაცებიდან შემდგარი მილიციის მოსპობა.

2) დაარსდეს პრომისლებს გარეთ მუშების უბნები ტრამვაიებით, საზოგადო და ტენიკური შკოლებით, საავადმყოფოებით, სახალხო სახლებით, ბიბლიოტეკებით და საკითხველოებით ნავთის მწარმოებლების ხარჯით, შკოლების, საავადმყოფოების და სხვა დაწესებულებების გაძღოლაში მონაწილეობა უნდა ქონდეს აგრეთვე მუშების წარმომადგენლებს.

3) მუშების უბნებს თვითმართველობა.

4) დაწესდეს კაპიტალისტებიდან და მუშებიდან შემდგარი კამერები სამუშაოს მოძებნისათვის. ამ კამერებისათვის ხარჯი უნდა გამოიღონ ნავთის მწარმოებლებმა.

5) დაარსდეს მხმარებელი საზოგადოებები, ლუქნები და პურის საცხოვრებელი. ამ დაწესებულებების ორგანიზაციისთვის ნავთის მწარმოებლები აძლევენ ერთ დროებით შემწეობას. ხელმძღვანელობა ეკუთვნის მხოლოდ მუშებს.

6) მუშებს, რომლებიც დათხოვილი იქნებიან უნდა მიეცეს სამი თვის ჯამაგირი.

7) იმ მუშებს, რომელთაც ანგარიში არა აქვთ მიღებული, უნდა ეძლეოდეს მთელი ჯამაგირი.

8) მიეცეს მუშებს დამწვარი ქონების საფასი.

9) გაიხსნას უფასო სასადილოები ყველა უმუშაოდ დარჩენილებისათვის ან მიეცეს ცოლ-შვილიანებს. დღე და ღამეში თითო მანეთი. ხოლო უცოლშვილოთ 50 კაპ.

10) მიეცეს მუშებს უფასო ბინები ან ბინის ფული.

11) საზოგადო სამუშაოების ორგანიზაცია.

12) გამოიციეს მუშების გაზეთი, რუსულ, თათრულ და სომხურ ენებზე უცნებუროთ. ნავთის მწარმოებლები აძლევენ ამ საქმისთვის ერთდროებით შემწეობას. ხელმძღვანელობა ეკუთვნის მუშებს.

13) ქარხნებში და პრომისლებზე მუშების კრებების თავისუფლება.

14) გადასახლონ პრომისლებთან ახლო მდებარე სოფლებიდან მოუსვენარი ელემენტები.

15) მოისპოს უმუშაოდ დარჩენილთა სოფლებში გაგზავნა.

16) გაიხსნას რუსულ-თათრული შკოლები. (H. O.).

დ ა შ ა - ს ო ფ ლ ი ს ა მ ბ ი მ ი.

ქ. სიღნაღი. 29 მარამბას აქ უკვე შეუდგენ თავად მ. რ. ვახანიძის თავმჯდომარეობით საერთო წარმომადგენელთა არჩევანს. მისვილ შესაკუთრეთა მხრით არჩეულ იქნენ თავადნი ო. ზ. ანდრანიკაშვილი, ო. რ. ვახანიძე, მ. ა. ანდრანიკაშვილი და ზ. ა. აბაშიძე (მისვილ შესაკუთრეთ ითვლება ვისაც 72 დესეტინაზე მეტი აქვს). მეორე დღეს მოხდა არჩევანი წერილ შესაკუთრეთა წარმომადგენელებისა. არჩევანზე დაესწრა 113 კაცი. ჯერ არ შედგომოდენ საქმეს, რომ ხალხმა მათხრავა დაანებონ თავი თანამდებობას ბატონმა არამითხე მდივანმა მ. ნასიძემ, რომელსაც თავის თავი აერჩია ამ თანამდებობაზე. წარმომადგენელთა არჩეულ იქნენ ექვსი კაცი: ო. დ. ქიედიუვი, ვ. ო. დარჩიუვი, მ. ნ. ავრკინი, ო. ს. გოდერძიანი, ზ. დ. ნაცვლიშვილი ო. ო. მ. კომედაური. ამ დღეს

ამით დამთავრდა სხდომა, რომელიც 1-დ ენკინისთვის იქნა გადადებული. აქ ხსავთა შირის ერთმა წარმომადგენელმა თავმჯდომარეთა თავმჯდომარეს შემდეგი სიტყვებით: ბატონო თავმჯდომარე! დღეს ჩვენ აქ შევეკრებოდეთ რათა შეუდგეთ ერობის საქმეს, მაგრამ ნუ დაგვაწულებათ, რომ დღეს ჩვენ გვესმის და გააწუქებს კვანას და ვაგა ჩვენის ამხანაგებისა და ძმებისა, რომელნიც დახეხეს და დახრცეს შეუბრძლებლათ ქ. თფილისს ერეგნის მოედანზე 29 მარამბისთვის. ამიტომ ამ ბირბებში ჩვენ არ შევეკრებოდეთ შეუდგეთ საქმეს. ვინ არის თავდები იმისა, რომ ჩვენც არ დაგვაძგებს ისეთი უბედური დღე, როგორც ჩვენ უდანაშაულოთ დახრცილ ძმებს და ამხანაგებს? ამიტომ მოვითხოვთ დაიხრცონ სხდომა და გადაიდოს სხვა დროისათვის. კრება დაიხურა და გადაიდო შიენკინისთვისთვის. ამ დანიშნულ დღეს მოხდა საერთო გაფიცვის რის მიხედვის გამო კრება გადაიდო 5 ენკინისთვისთვის. ეს რი დღეს საერთო გაფიცვა იყო, თფილისში 29 ავგისტოს დახრცილთა სამკვლავიარათ. დაიკეტა მთელი ბაზარი, ასე რომ გასაყიდი არა ფერი არ იშოვებოდა. მაზრის უფრისის განკარგულებით გამოწვეულ იქნა თუქურმიშიდან რი ესკადრანი დრაგუნის პოლკისა, საერთო დაჯარი დაჯოდადიდან და სხვა ადგილებიდან. მთელი აქაური ქუჩები და ბუღვანი მარტაკა სადდათებს ეჭირათ. 5 ამ თვეს გაიღო ღუქები და ქალაქს დაეტეო სიცრცხლე. ადგილობრივმა ნოქრებმა დაადგინეს: რომ ღუქები გაიღოს დილის 6 საათზე და დაიკეტოს სადამოს შვიდ საათზე, რაც უკვე სია სრულებით იქნა მოყვანილი.

გ. მანწავიძე.

ქ. ოზურგეთი. 26 ავგისტოს ქალაქის ბადის რატონდაში დიდძალი ხალხის თანადანწრებით გაიხსნა კრება ერობის შემოღების შესახებ მოსადაზარებლათ. ნიკო თავდვირიძე თავკამოდებით ამტვიცნებდა, რომ რუსეთში 30 წელაწადს კიდევ არაფერი არ იქნება და ამიტომ ნუ დაგვარგავთ იმას, რაც უკვე მოზოვებული გვაქვს და სხვა. ძალიან ცუდი რწმენის უფიფხარო უთხრეს მას, როგორც ჩანს ან არ გაგვეგება რა ხოება დღეს ქვეყანაზე ან არ გინდა გაიგო: ჩვენთვის რუსეთის ბიურკრატია არაფერი არ მოუცია და დარწმუნებული უნდა ბრძანდებოდეთ, რომ არც მოგვეცემს რასმეო მან დაინახა ხალხში ძადა, და ამიტომ გადმოგვივლო რადაც კუდმოგვეჯილი ერობა, მარა არა, ასე ჩვენ ესლა ადარ მოვსტუველებით; ის დრო წავიდა. ჩვენ მოვითხოვთ ნამდვილ ერობას, არ მოგვეცემენ და არ გვინდა. დეე დაინახოს ბიურკრატია, ვის აქვს მეტი ძადა. ასე მიუკეს ბუნ ნიკოს. მარა ნიკომ არ დაიშალა და კიდევ დიდხანს იფრატონა, თუმიც ერთ და იმავეს იმეორება უფელთვის და მოზირდაზირე ორატორებიც ეველა მუხლებს ურდვევდა. კარგა ხნის კამათის შემდეგ დაწერეს ორივე მხარემ რეზოლიუცია და დაუდგეს უუთი. მერე რა ადმჩინდა? ნიკომ მიიღო 70 თეთრი და 168 შავი. ხოლო მეორემ კი 213 თეთრი და 43 შავი. აქვე მომყავს ხალხისაგან მიღებული რეზოლიუცია: ჩვენს გავზავნილს წარმომადგენლებს ვავალბთ მათხრავონ, რომ დაუფინებლივ შემოღებულ იქნას ერობა, რომელიც იქნება დამყარებული საყოველთაო, ბირდაზირ, თანასწორ და დაფარულ კენჭის ურახე, განურჩევლათ ეროვნებისა სქესისა, სარწმუნოებისა, სამდიდრე-სიღარიბისა. არ უნდა ქონდეს არავითარ ცენსს მნიშვნელობა და უზირატესობა, არჩევნებში მონაწილეობის მიღება შეუძლია ეველას, ვისაც კი რცი წელი შესრულებული ექნებოდა. ერობა უნდა იქნას სრულიად დამოუკიდებელი ადმინისტრაცია-პოლიციისაგან, უნდა იქნას დამყარებული ნამდვილ დემოკრატულ საფუძველზე და სრულიათ თავისუფალი ფართო უფლებებით. უნდა განაკებდეს უფველივ საქმეს და მასუნის მკებელი უნდა იყოს მხოლოთ თავის ამომჩვეულების წინაშე. თუ ამნაირ ერობის მოცემასზე მოავრობა უარს იტყვის, იმ შემთხვევაში წარმომადგენლები ბირდაზირ დააჭრით უარს ამბობენ სხვა ტიპის

მამა ჩემი დიდი სიამოვნებით ებუღებდა მონაპირ ნივთებს და მამის კარგათავე შეზღუდვად. საზოგადოებამ აჩინა კომისია, რომელსაც მიანდო დამნაშავესთვის სასჯელის გამოწვევა. კომისიამ წამოაყენა სამი ნაირი სასჯელი: 1) დამნაშავეს გაძევება ქუთაისის გუბერნიიდან და საზოგადოების უკანონო შეიკრება ცნობა. 2) სიკვდილით დასჯა, ჩამწვევება ბნელ ოთახში და 3) პრინციპულად-ავი-ტაციის საშუალებით გასწორება. საზოგადოებამ ხმის უმეტესობით მიიღო პირველი. დამნაშავე ცნობილ იქნა საზოგადოების უკანონო შეიკრება და გადასასჯელს ქუთაისის გუბერნიიდან. აგრეთვე ხელში სამართალში მისცა მამა მისი.

აღიხანოვის ჯარის წასვლამ ზოგაერთ გაუბატონებს თავსარი დასცა. — არქა გვიშეუღეთ ჯარი, თორემ რეველიუციამ ამ დღეებში დაიწყება, ხალხი უკვე შეაიარაღეს ბომბებით. მიმართეს პოლიციას. არ გასულა ერთი კვირა, რომ უკვე გვესტუმრა ერთი ბატალიონი სადღათებისა და, როგორც გახეთქილი გადმოგვცემენ, ამ დღეებში აღიხანოვიც მდღის თავისი არტილერიით...

არ შეიძლება არ ვთქვათ რაიმე იმ ვითარებას ექიმ-ზე, რომელიც ამ ბოლო დროს შემოქმედში დაბინავდა. ხალხი თან და თან კარგავს ნდობას, ხალხი თან და თან წმენდება, რომ ის მატყუარა, გაიძვრა ექსპლუატატორია. თუ ვინმე მის წინააღმდეგ რაიმე თქვა, მამისვე მისი დამცველები დაუჩინებენ ხმას: ეს და ეს კაცი მოვიღებთ ექიმებიდან, ორსი მანეთი აუღიან და სხვა. მის წინათ ვიღაც ხიდისთავი ავითრთობს მისულა მასთან და არ მოუღია: „ხიდისთავები რაღაც „კილაზონიკი“ ხალხია“.

აი რა მამობა ერთმა ჩემმა მეგობარმა იასონ ბუბაძემ: მამა შეაჯდა ნერვებით ავითრთობს; ბანძარდან ჩამოვიყვანე ძაღლიანი მოკეთებულ და ამ ბოლო დროს ჩემდა საუბედურათ იმ ექიმთანაც მივიღე. მან გამოუწერა რაღაც წამლები, რომელმაც ავითრთობს ნერვები უფრო აუშავა და დღეს ავითრთობს თათქმის სრულ ჭკუაზე დაღარ არის. ამგვარ მაგალითებს ბევრს შეხვდებით სოფლებში...

არა მგონია იმდენათ სხვა რაიმე სავაჭრო დაწესებულება უფლებადღეს ხალხს, როგორც აფთაქა, მით უმეტეს ჩვენში, სადაც პრინციპულად არის და მონაპირის დიდი ადგილი აქვს, და აა სწორეთ ამისთვისაა, რომ სწორათ მკითხაუბი და ცრუ ექიმები ბინავდებიან სოფლებში და ხალხს უმარწმელათ უფლებავუნ და ადრე ასაღებენ წუთი სოფელს. ამ გარემოებს ოზურგეთში ხალხმა დიდი უკრადღება მიაქცია და გადაწყვიტეს მეორე აფთაქის გახსნა. საზოგადოების არჩეული პირებმა მოთხოვნის ვასილ ხუნდაძეს, რომელსაც აფთაქა აქვს ოზურგეთში, რომ მას დახმარება გაეწია ამ საქმეში, მაგრამ მისგან შემდეგი პასუხი მიიღეს: „შეაჯუგა პურს ვერ დაგვარკავ“ — მკითხველი ხათლათ ხედავს, თუ რამდენათ წინ აუენებს მის საკუთარ ინტერესებს ბნის ხუნდაძე და როგორი დამცველი უფილა ის ხალხის ინტერესებისა.

არც ერთ სასწავლებელში გურიაში სწავლა არ დაწყებულა...

3. ქარცივაძე.

შინაური მიმოხილვა.

რამდენი რა არ ხდება დღეს ჩვენში, რომ ყველაფრის აღნუსხვა და გამოჩვენება შეიძლებოდეს! დღევანდელი საზოგადოებრივი ცხოვრების სინამდვილე ისეთია, რომ მისი გახეთის ფურხლებზე გამოტანა, და ისიც შინაურ ქრონიკის სახით, ყოვლად შეუძლებელია. ძველი და ახალი, ნათელი და ბნელი, ისეა ერთი ერთმანერთში არეულ-დარეული, რომ გზის გაკვალვა და ქეშმარიტ გზაზე დადგომა მეტათ საძნელო შეიქნა. აქამდის თუ თითო-ორი მოღვაწე გამოდიო-

და საზოგადო ასპარეზზე სამოქმედოთ, ახლა მთელი ხალხი გამოდის, და აი აქ იბადება მრავალი კითხვები, რომლებიც გადაწყვეტის გვაიძულებს თვით პრაქტიკა. უფრო იყო ესაქმე მამინ, როცა საზოგადო მოღვაწეები უფრო თვორიულათ მსჯელობდნენ. დღეს ასე აღარ არის. პრაქტიკა აუცილებლათ თხოულობს ამა თუ იმ საკითხის გადაჭრას, და აი აქ ერთი შემცდარი წაბიჯის გაკეთება ძვირათ უჯდება თითოულ მომქმედ ჯგუფს ანუ პარტიას. შეცდომის აცილება შეუძლებელია, ისტორიამ განმეორება არ იცის, და საზოგადოთ, ისტორიული გამოცდილება სხვა გამოცდილებას არ გაესაქმე ჩვენ საქმე ადამიანებთან, გვაქვს, რომლებიც განირჩევიან ერთი ერთმანეთისაგან როგორც თავისი მდგომარეობით, ისე იმ საზოგადოებრივ პირობებით, რომლებშიც ისინი იმყოფებიან.

ზევით ჩვენ ვთქვით, რომ დღეს სამოქმედოთ თვით ხალხი გამოვიდა, მაგრამ ეს კიდევ ომას არ ნიშნავს, რომ ეს ხალხი საერთოთ გაცნობიერებული და შეგნებული იყოს, რომ მას სავსებით გათვალწინებული ქონდეს თავისი ბედი და იღბალი, რომ მისთვის დღეს საჭირო არ იყოს მომზადებული ხელმძღვანელი. კლასობრივი შეგნება ერთი და ორი დღის საქმე როდია, და იგი ერთბაშით არ ხდება. ჩვენ გვწამს, რომ შეგნებით არ განისაზღვრება მდგომარეობა, პირიქით, მდგომარეობა საზღვრავს შეგნებას, მაგრამ ამგვარაა, რომ შეგნებას განვიტარებინათ თავის საჭიროა. დრო, მეორე მხრით, ამგვარაა ისიც, რომ არის ისეთი გარემოებანი, რომლებიც ან აჩქარებენ და ან აფერხებენ ამ შეგნების განვითარებას. დიდი საზოგადოებრივი უბედურებანი, რომლებიც საზოგადოებას ატყდება თავზე, მაგ., როგორც, ომი, სიმშლილი და სხვ., ვეჭვი არ არის, აჩქარებენ ხალხის შეგნების განვითარებას, ერთი ხალხის მეორე ხალხის მიერ დაპყრობა კი, ერთი ერის მეორე ერის მიერ შევიწროება, ე. ი. ის, რასაც ეროვნულ დაჩაგრვას ვეძახებთ, უეჭველათ აფერხებს კლასობრივ შეგნებას, ხალხში ცნობიერების განვითარებას. თუ ამ უკანასკნელ ხანაში, ეროვნულ ნიადაგზე აღმოცენებული განხეთქილება აფერხებდა რუსეთის ხალხში კლასობრივი შეგნების განვითარებას, ახლა საშავიეროთ უკანასკნელმა ომმა, რომელსაც ზედ დაფრთო სამრეწველო კრიზისი, რამდენიმე კვებრნიის დამშევა, და გარდა ამისა ეროვნულ სიძლიერის და მტრობის უკიდურესობა (სომხების და თათრების ურთიერთ ამოუღელტა) შესანიშნავათ დააჩქარა საზოგადოებრივი შეგნება. ამ შეგნების განვითარებისთანავე გამოტყვრა მთელი არსებული წესწყობილების უვარგისობა. მოძრაობა, რომელიც წინით ვიწრო ფარგალში იყო მომწყვდეული, ფართოთ მოედდა საზოგადოების თითქმის ყველა ნაწილს. რაც დრო მიდის, იგი სულ უფრო და უფრო ფართოვდება და ღრმავდება. ეს არის ნამდვილი ხალხური მოძრაობა. ხალხი პირველათ გამოდის სამოქმედო ასპარეზზე აქტიური მონაწილეობის მისაღებათ. ეს პირველი მაგალითია ჩვენში, აქამდის ხალხი სხვისი იარაღი იყო, მას სხვები იშველიებდნენ თავიანთ კერძო ინტერესების განსახორციელებლათ. დღეს იგი დამოუკიდებლათ გამოდის. მაგრამ ამ დროს მასთან მიდიან სხვა და სხვა ჯურის მატყუარები, ვითომდა სხვა და სხვა რჩევის მისაცემათ, მაგრამ ნამდვილათ კი მის მოსაცდუნებლათ.

მოგვხსენებთ, რომ სოლნადში, ამ კაპიტალიზმის ქვეყნის დედაქალაქში, ავტონომიის საქმე აქამდის რაღაც ცუდათ მიდიოდა. მაგრამ დაიწყო კრებები ერობის შემოღების შესახებ სათათბი-

როთ, ჩავიდა იქ ვლ. დარჩიაშვილი *), და საქმე სულ სხვანაირათ დატრიალდა. ავტონომიის მოწინააღმდეგენი პირქვე დაამხეს და ავტონომია მიღებულ იქნა იმავე ბ-ნ ვლ. დარჩიაშვილის მეცადინეობით. გამარჯვებაც ასეთი უნდა! „ივერიის“ კორესპონდენტის სიტყვით, ბ-ნ დარჩიაშვილის მეთაურობით შემუშავებული დებულება ეროვნებაზე, შემდეგი სიტყვებით იწყება: „ვიდრე კავასია ავტონომიას მოპოვებდეს, მის უმადლეს საერობო დაწესებულებას შეადგენს სეიმი, შემდგარი საგუბერნიო ერობათა მიერ არჩეულ პირთაგანო („ივერია“ № 163). ყველაფერი ეს სასაცილოა, სამწუხარო, რომ არ იყოს. სწორეთ საკვირველი არიან ჩვენი ავტონომისტები. ერთხელაც არ სურთ დაფიქრდნ იმაზე, თუ რა საფუძველი აქვს იმათ ავტონომიას ცხოვრებაში. მაგრამ იმათ როდი ინტერესებს სინამდვილე, იმათთვის მნიშველობა არა აქვს შინაარსს, ისინი გატაცებული არიან მხოლოდ ფორმით, გარეგანი სახით. რა თქმა უნდა, ქართველ ბურჟუაზიისათვის, ქართველი თავად-აზნაურებისათვის, ქართველი სამღვდლოებისათვის და ქართველი ბურჟუაზიული ინტელიგენციისათვის დიდათ სასარგებლო და ხელ-საყრელია საქართველოს ავტონომია, ვინაიდან ყველა ამათ მაშინ ბევრათ უფრო მეტი გავლენა ექნებათ. ქართველი ბურჟუაზია ბევრათ უფრო ნაკლებათ დაინაგრება უცხო ერის ბურჟუაზიისაგანან; ქართველ ინტელიგენციას ბევრათ უფრო ნაკლები მოცილე ელემენტები ეყოლება სხვა და სხვა დაწესებულებებში ადგილის დაქვრაში. ასე ითქმის სამღვდლოებზედაც. ამიტომ არის, რომ დღეს ჩვენში ავტონომიას მართო ეს ელემენტები უკერძო მხარს რაც შეეხება მშრომელ ხალხს, ქალაქის და სოფლის პროლეტარიატს, მისთვის ავტონომია დღევანდელ პირობებში მანებელი იქნება, და ამიტომაც იგი წინააღმდეგია დღეს საქართველოს ავტონომიის. ჩვენ მუშა ხალხს არ შეიძლება ამის შესახებ სხვა აზრი ქონდეს. ამიტომ ვინც დღეს ჩვენში ავტონომიას თხოულობს, ის მუშა ხალხის გარეშე დგას, ის მშრომელ ხალხის ინტერესებს ღალატობს და ქართველ ბურჟუაზიის, ქართველ სამღვდლოების და თავად-აზნაურების ინტერესების დამცველი ხდება. ადვილი შესაძლებელია, რომ ზოგიერთებს ეს გაუგებრობით მოდიოდეს, მაგრამ უმეტესობას კი კარგათ ესმის თავისი როლი. ჩვენ მხოლოდ არ ვიცით, თუ ბ-ნი ვლ. დარჩიაშვილი რომელ კატეგორიას ეკუთვნის. ამას, რასაკვირველია, მისი პიროვნების დასახასიათებლათ აქვს მნიშვნელოვანი, საქმისათვის კი სულ ერთია: განზრახ ემსახურება იგი ბურჟუაზიის საქმეს, თუ უნებლიეთ. დღეს ჩვენში ისეთი დროა, რომ იქითაც ყოფნა. და აქეთაც კუდის ქიცინი ყოვლად შეუძლებელია. საზოგადოებაში წმინდა პარტიული ბრძოლა იმართება, პოლიტიკური პარტიები უფრო და უფრო ირკვევიან, და ამ დროს იქითაც ყოფნა და აქეთაც კუდის ქიცინი ბევრათ უფრო საძარცხვინო საქციელია, ვინემ აშკარათ კონსერვატორთა ჯგუფში თავის ამოყოფა. ბ-ნი ვლ. დარჩიაშვილი ნუ იფიქრებს, რომ ჩვენ იგი კონსერვატორათ მიგვიჩნდეს, პირიქით, იმას ჩვენ პროპროგრესისტათაც ვთვლით. მაგრამ ყველასათვის აშკარაა, რომ ეს ტერმინი დღეს არაფრის გამომხატველი არ არის. პროგრესი, წინ-სვლა, გარდა პესსიმიზტებისა, დღეს ყველას წამს, მაგრამ ყველას ეს ერთ ნაირათ არ ესმის, და განსხვავებაც სწორეთ აქ

*) ასეთი იყო ბ-ნი ვლ. დარჩიაშვილი სიღნაღში, და ეს შინაური ქრონიკაც ამაზე იყო დამყარებული. მაგრამ „ივერიის“ ფურცლებზე (№ 166) ახლა მას ფრანტი შეუცვლია და ავტონომიის წინააღმდეგ გამოდის; როგორ მოხდა ეს, — ჩვენთვის საიდუმლოებაა.

იწყება. ჩვენ რასაკვირველია არაფერს ვამბობთ იმის შესახებ, რომ ყველა ეს პროექტები საქართველოს ავტონომიის შესახებ ერობის დაწესებულებათა სახით, ქვიშაზე აგებული კოშკებს გვანან, და არა მკვიდრ საფუძველზე აგებულ შენობებს. ჯერ უნდა შეიცვალოს საფუძველი, და მხოლოდ მას შემდეგ უნდა ვიზრუნოთ კედლების ამოყვანაზე...

რუსეთის ქრონიკა.

ერთ უდაბურ კუნძულზე, რომელიც ქალაქ კეშიდან სამი კილომეტრის მანძილზე მდებარეობს, ტამოყნის მხედეებს უზოვათ 660 სკავალერიო შუბებიანი ვინტოვკა, 33 უთში ჩაწყობილი და 122,000 ხატონა 60 უთში მოთავსებული. ამის შესახებ გამომიება დაიწყო გუბერნატორმა. (Юр.)

სარატოვის გუბერნიის სოფელ ვასილევისკის გლეხებმა თავიანთ საერთო დადგენილებასამებ სთხოვეს გუბერნატორს ვასახ-რუსების გაყვანა, ვინაიდან უკანასკნელი ძალიან აკიწრებენ თურმე ადგილობრივ გლეხებს: სტუმენ მათ, დასდევენ ქალებს, ცემას ემუქრებიან ადგილობრივ საერობო უფროსს და ყველა ინტელიგენტებს, იზარავენ შინაურ ფრინველებს და სხვა (რ. ვ.).

გაზ. „იურისტში“ მოუყვანილია საინტერესო სტატისტიკა; გაზეთს გამოუჩანგარიშებია აზრად და მასში მომხდარ პოლიტიკურ მკვლევლობის განზრახვათა რიცხვი; ამ ორ თვეში სულ 116 სხვადასხვა თანამდებობის კაცის მოკვლა განუზრახავთ. ამათში მოუკლავთ 42 კაცი, მძიმეთ დაუჭრიათ 62 და გადაჩენილა 12. დაჭრილთა და მოკლულთ შორის ეოფილას ორი გუბერნატორი, 4 პოლიციისტერი, 2 საიდუმლო პოლიციის უფროსი, 2 ყანდარმის აფიცერი 11 პრესტავი და პრ. თანამშემე, 15 უბნის ზედამხედველი, 2 მახრის უფროსის თანამშემე, 21 გორდოვოი, 8 ყანდარში და ჯაშუში, 13 ურიადნიკი, დაჩაჯი და ყანაული, 7 ვასახ-რუსი, 10 ფაბრიკაზე მისამსხურე მხედეები და სხვადასხვა თანამდებობის კაცი.

ფინლიანდიის სოფ. კოტკაში მცხოვრებლებმა უარი განაცხადეს ეკლესიის ფულის გადასახზე. ჩვენ, განაცხადეს მათ, არავითარ გადასახადს არ გამოვიდებთ ეკლესიის სასარგებლოთ, რადგან ამ დაწესებულებას უსარგებლოთ ვთვლით. ეკლესია მარტო ხუცებისთვისაა სასარგებლო. თუ ვინაიდანაა ხასტორი დაკვტირდა, გასამრჯელოს გადაჯუხდიით.

შინაგან საქმეთა მინისტრის საბჭოს წევრმა, რომელიც სახლვარ კარეთ იყო გაგზავნილი იქაურ პოლიციის ორგანიზაციის შესასწავლათ, აუწყა გაზ. „იფივარს“ თანამშრომელს, რომ პეტერბურგში ამ უმათ 3,000 პოლიციის აკენტია და წლიური ბიუჯეტი პეტერბურგის პოლიციისა 2 მილიონ მანეთს უდრის.

ამა სექტემბრის მეორე ნახევარში პეტერბურგის სამსახართლო ხალხთა კარჩევს პოლიტიკურ საქმეს, რომელიც 17 დამნაშავეს შეეხება. მათ აბრადებენ კრონშტადტში ფარული ორგანიზაციის შედგენას, რომლის მიზანი იყო სახელმწიფო და საზოგადოებრივ თანამედროვე წესწობილების დამხობა. დამნაშავეთ, ამას

გარდა, ახალგაზრდა მე-17 ფლავიუსის მეზღვაურთა აჯანყებას. ბრძალ-
დებულთა შორის სტუდენტებია.

ქ. ტაშკენტში, ტაშკენტის, ჩიშკენტის და აუღაკატის მარჯ-
ბში, ფეკინის და სამარკანდის ოლქებში გაძლიერებული დარღვის
წესები ერთი წლით კიდევ დასტოვოს.

სახეობილეთა უმთავრესი მმართველობა ხელახლა შინაგან
საქმეთა სამინისტროს დაუქვემდებარეს—სწორეთ ისე, რაგორც ამ
ათი წლის წინეთ იყო.

აკადემიური შეკავშირების დედეკატა მეორე კრებამ შინაში-
ნა რა 556 ქალის განცხადება, დაადგინა, რომ უმადდეს სასწავ-
ლებლებში მამაკაცები და ქალები თანასწორ უფლებებით უნდა სარ-
გებლობდნენ, რაგორც სასწავლებლებში მიღების შესახებ, ისე სწავ-
ვლას კურსის გავლში და სამეცნიერო ხარისხის მიღებაშიაც.

ადმინისტრაციულ წრეებში დიდი მითქმა-მოთქმა გა-
მოიწვია. ადმინისტრაციის მოხელეთა თათბირმა, რომელიც
ახლო მომავლში უნდა მოხდეს. იმ თათბირის საგანს შეად-
გენს რადიკალური ზომების გამოძიება კავკასიაში წესიერე-
ბის და მშვიდობიანობის დასამყარებლათ. „C. O.“.

7 სექტემბერს მოსკოვის უნივერსიტეტის ახალ შენობაში
იყო მრავალ რიცხოვანი სტუდენტთა კრება, რომელშიაც
მონაწილეობა მიიღო 6000 კაცმა. გარეშე პირებს კრებაზე
არ უშვებდნენ. სტუდენტები დაიყვნენ რამოდენიმე პარტიე-
ბათ. რიცხვით ყველაზე მეტი სტუდენტი მიემხრო იმ პარტიას
რომელიც მომხრე იყო გაფიცვის, მეორენი საჭიროთ სცნობ-
დენ უნივერსიტეტის სწავლის დაწყებას მესამე პარტიას კი
სურდა თავისუფალი უნივერსიტეტი. დიდი კამათის შემდეგ
გადაწყდა საბოლოო განაჩენი მიიღონ მომავალ პარასკევს.
რეზოლიუცია ბინც შეადგინეს წინდაწინ, რომელიც მიიღო
3000 სტუდენტმა. ამ რეზოლიუციის ძალით უნივერსიტეტი
უნდა გაიხნას სწავლის გასაგრძობათ იმ პირობით კი, რომ
სტუდენტებს უნდა შეეძლოთ უნივერსიტეტში თავისუფალი
კრებების გამართვა და სხვა და სხვა საგნებზე მსჯელობა.

„Юр.“.

ხერსონის საპატრიარქოს დღისით გაქცეულა 7 პატრიარ-
ქი. იმათ შეუხსნიათ ბორკილები და გაპარულან წინათ მომ-
ხადებულ ხერხით. პოლიცია და ჯარი ფეხზე დამდგარა
მაგრამ ამით მათი გზა კვალი ვერ გაუგიათ. „C. O.“.

ამ წლის 7 დეკემბრისთვის ქ. იაკუტსკის სასამართლოში
დანიშნულია საქმე პოლიტიკურ გადასახლებულთა, რომელ-
თაც ბრალდებით შეიარაღებული თავდასხმა სრედენე-კოლომ-
სკის ისპრავნიკზე იმ მიზნით, რომ ძალით გამოერთმიათ მათ
სახელზე მოსული წერილები, ვინაიდან პოლიცია გადასახლე-
ბულთა წერილებს ხსნის და მხოლოდ წაკითხვის შემდეგ აგ-
ზავნის დანიშნულებისამებრ. „H. Ж.“.

პეტერბურგის აფთიაქებში ფარმაცევტები გაიფიცენ და
წარუდგინეს აფთიაქების პატრონთ 11 სამართლიანი მოთხოვ-
ნა, რომელიც სამსახურის პირობების გაუმჯობესებას შეეხება.
თორმეტს აფთიაქში გაფიცულები უკვე დააკმაყოფილეს და
მუშაობაც დაიწყო, ხოლო 46 აფთიაქში ჯერაც არ დაწყე-
ბულა მუშაობა. „C. O.“.

ქ. ჰელსინგფორსში 1 სექტემბერს კონსტიტუციონალი-
სტების კრება, რომელსაც პარტიის კითხვები უნდა გაეხილა,
პოლიციამ გაფანტა ჯარის შემწეობით. „Пр.“.

ქალაქ სამარაში მასწავლებელთა ურთიერთ შორის დახ-
მარების საზოგადოება არსებობდა. ამ ჟამათ ეს საზოგადოება
ექვსი თვით დაუხუროავს მთავრობას „მასწავლებელთა მაინე
მოღვაწეობისათვის“.

ცნობილი საზოგადო მოღვაწე და მეცნიერი მილიუკოვი
სატუსალოდან გაუთავისუფლებიათ. „Пр.“.

ვარშავაში პოლიციამ გაჩხრიკა გამოჩენილი ასტრონომი
მეცნიერი კოვალჩიკი და უზოვა 20 რევოლვერი და მრავალი
ხანჯლები. კოვალჩიკი, იმისი ქალი და მცირეწლოვანი ვაჟი
დააბატმრეს. „Пр.“.

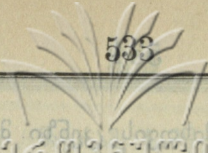
ჩვენი გაზეთის მკითხველებმა უკვე იციან, რომ ვარშავაში ამ
რამდენიმე ხნის წინეთ სიკვდილით დასაჯეს სტრიალ-დემკრატე
კანპრუკი, რომელიც გერმანიის ქვეშევრდომი იყო. რაგორც ერთი
გერმანელი გაზეთი გადმოგვცემს, გერმანიის სუთი დებუტატი შე-
კითხებია კანკლერ ბიულკეს გერმანიის ქვეშევრდომის რესუტშია
სიკვდილით დასჯის შესახებ. «იურისტ».

რაგორც გაზ. „სა.“-ს ანგარიშიდან ვტყობილობთ—რუსე-
თში ერთი სასწავლებელი საშკალათ 1,507 მცხოვრეს უნდა გას-
წვდეს, ესე რომ 1000 კაცზე მადის 36 მოწაფე.

გაზ. «ტრგ.-ზრ.გ.»-ში დაბეჭდილია: «ამ დღეებში გამოაქვე-
ყნებენ ცნობას, რომელიც შეეხება ბეჭდვითი სიტყვის თავისუფლე-
ბას სასკლამწიფო სათათბირში არჩევნებისაგან დამოკიდებულ კათ-
ხეებში. ამას გარდა შუამდგომლობა ადრეული, რათა დროებით
გააუქმონ საცენსურა წესდების მე-140 მუხლია».

პეტერბურგის თავად-ახნაურთა საგანგებო კრებას დაუდგენია:
1) სახელმწიფოს ცნობების წესიერ მიმდინარეობისათვის საჭიროა
განსაზღვრულ იყოს უფლება კანონმდებლობის, სასამართლოსი და
ადმინისტრაციისა, უფული ახალი კანონი ეგულა წოდებისთვის ერ-
თის წესით უნდა შემუშავებულ, განხილულ და დამტკიცებულ იქმ-
ნას. ეგულა ზასუსის მკებელი უნდა იყოს სასამართლოს წინაშე. 2)
სამინისტროები ერთგვარათ უნდა მოქმედებდნენ, რადგან მათი გან-

კერძოებულ და უზარუნისმგებლად მოქმედება მთავრობას ნდობას უკარგავს. 3) სამდღელოება მჭიდროდ უნდა იყოს დაკავშირებული სამრეწველოებთან და აჩვენებთ შემოიღონ. 4) სწავლა-განათლების საქმე ისე უნდა მოწყდეს, რომ სწავლა ყოველ ახალგაზრდისათვის ხელმისაწვდომი იყოს, და ამ საქმეში თავისუფლება მიენიჭოს ერთბაშად, ქალაქებს, სხვა და სხვა დაწესებულებებს, კერძო პირებს, რომ ყოველწლიურ სასწავლებლის დაარსება შეეძლოს. 6, ფართო ადგილობრივი თვითმართველობა უნდა იყოს ყოველგან და უზარუნისმგებლად მხარდობთ სასამართლო წინაშე იყვნენ.

სადასაბუთის დასჯა აკრძალულ წიგნების გავრცელებისთვის. 27 აკვისტის პეტერბურგის სასამართლოში ირჩივდა დვინის ზოლკის ორი სადასათის—ეკიმოვისა და პეტროვის—საქმე, რომელთაც ბრალდებულად მთავრობის საწინააღმდეგე წიგნაკების გავრცელება სადასათებს შორის. სასამართლომ ხსენებულ სადასათებს მიუსჯა გადასახლება ყოველისავე უფლების ჩამორთმევით. (ქ. ოტ.).

უანდარმთა ზოლკოვნიკის მოკვლა. 7 აკვისტის, სადამის 10 საათზე, ვარშავაში მოუკლავთ უანდარმთა ზოლკოვნიკი ივანოვი, რომელსაც როცა თავის სადგომთან მისულა, შეუნიშნავს კარებთან რამდენიმე კაცი, მაგრამ უურადდება არ მიუქცევია. ბოროტ-განმზრახველთ დაუშენათ რეფლექტორები, მძიმეთ დაუჭრათ და მიმალულან. ზოლკოვნიკი იქვე მოკვდა. მოკვლენი ვერ დაუჭრათ. (ბ. ვე.).

უახსნთა მოქმედება. ტამბოვის სამკურნალოში ორჯერ მიუყვანათ უახსნ-რუსებისაგან ნაცემა დედაკაცები. ერთ იმათგანს შეუჩივლია: 21 აკვისტის მოკვდი კახლკვიდან და რკინის გზის ღიანდაგზე მიმავალს დამკვრენ უახსნები, ჯერ ცალ-ცალკე მტკმეს და შერე გამოუხატურესა. გონება დაკარგული მთელი დამე თხრილში ვკვდე, დილით მოვკებე ზოლიცა და ვთხოვე სამკურნალოში წაუყვანა. შემოწმებან მართლა აღმოუჩენია მათრახების ნიშნები. (ბ. ვ.).

სამარის სამაზრო ერობის ეკონომიურ რჩევის კრებაზე, რომელსაც აუარებელი ხალხი დაესწრო, გლენებმა მოითხოვეს, რომ უპირველეს ყოვლისა აგრარული საკითხი განიხილეთო. პეტერბურგის გენერალ-გუბერნატორმა პეტერბურგის უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოს აუწყა, რომ ზამიარტინი, რომელიც 7 თებერვლის კრებაზე თავმჯდომარეობდა, განთავისუფლესო.

13 სექტემბერს პეტერბურგში მოხდა სტუდენტების სასაბოლოო კრება, რომელსაც 2020 სტუდენტი დაესწრო. 1700 ხმის უმეტესობით წინააღმდეგ 243 მიღებულ იქნა რეზოლუცია, რომ უნივერსიტეტში სწავლა უნდა განახლდეს, კენჭის ყრაში 47 სტუდენტმა არ მიიღო მონაწილეობა. ამის შემდეგ საერთო ხასიათის რეზოლუცია შეიმუშავეს.

უკსოეთის ამბები. რუსეთში...

ბელგია. როდესაც ბრიუსელში მარტირის და სასახლის მოედნებზე კლერიკალურ-ლიბერალური ბურჟუაზია თავის ბრწყინვალე დღეს დღესასწაულობდა, ბორთაჟის ერთ პატარა კომუნაში (სოფელია)—ფრამერიში ბელგიის პროლეტარიატი თავისას დღესასწაულობდა და ორატორებს უსმენდა. როდესაც აქ ბრიუსელის საკათედრო ტაძარში, კლერიკალების მღვდლები «Te Deum»-ს გალობდნ და ხალხს დღესასწაულის მნიშვნელობაზე ელაპარაკებოდნ, იქ ფრამერის სახალხო სახლში, ამ პროლეტარიატის ტაძარში, მუშა ხალხი ინტერნაციონალს მღეროდა და ორატორები მას დღესასწაულის მნიშვნელობას უხსნიდნ; როდესაც იქ დიპლომატები-დელეგატები ბელგიის კლერიკალურ მთავრობას დღესასწაულს ულოცავდნ, იქ ფრამერში ყველა ქვეყნების პროლეტარიატის დელეგატები ინტერნაციონალური სოციალიზმის სახელით ბელგიის პროლეტარიატს სოლიდარობას უცხადებდნ. ბრიუსელიდან ფრამერიმდის საათ ნახევარის მანძილია და ნუ გაკვირდებ, მკითხველო, რომ ერთ და იმავე დღეს ორივე დღესასწაულის ნახვა შეიძლებოდა. რას დღესასწაულობდნ ბრიუსელში? ბელგიის 75 წლის დამოუკიდებლობას, ან უკეთ 75 წლის ბურჟუაზიის ბატონობას. რას დღესასწაულობდნ ფრამერიში? პროლეტარიატის ერთ საუკეთესო მებრძოლის სახელის ხსენას. ვისია ეს ძველი, რომლის გარშემო ინტერნაციონალური წითელი ბაირადები ნამდვილ უდაბურ ტყეს წარმოადგენენ?—„ალფრე დეფისოს—ხალხის დამცველს“— ვკითხულობთ ძველზე წარწერას. შეხედეთ ამ ძველს, სადაც გამოქანდაკებულია ღონემხილი მალაროს კედელზე მოწოლილი ქვანახშირის მუშა, რომელსაც დეფისო მკლავში ხელს კიდებს და ზევით აყენებს.

ალფრე დეფისო (Depuisseaut) ხალხის ერთგული მეგობარი, მისი ინტერესების თავ-განწირული დამცველი იყო. მის სახელს ბელგიის პროლეტარიატი დე-პაპის (De-Paep) სახელთან ერთად ატარებს; ეს უკანასკნელი კოლექტივიზმის და ინტერნაციონალიზმის სულის ჩამდგმელი ბელგიის მუშათა პარტიის დამაარსებელი იყო. შთამომავლობით ბურჟუა, განათლებით იურისტი, —ხელობით ვეჟილი, შესანიშნავი პროპაგანდისტი, ძლიერი ორატორობის ნიჭის პატრონი ალფრე დეფისო გამოვიდა თუ არა პოლიტიკურ მოღვაწეობის ასპარეზზე კლერიკალიზმის დაუძინებელი მტერი შეიქნა. მან კარგათ იცოდა, რომ პროლეტარიატის წელში გამწყვეტი კაპიტალიზმის გარდა კლერიკალიზმიცაა, რომელიც კაპიტალიზმის უკან ამოუარებულა. მასთან მან იცოდა, რომ კლერიკალიზმის ძლიერება იმ არანორმალურ პოლიტიკურ უთანასწორობაშია, რომელიც ბელგიაში არსებული არჩევნების სისტემითაა შექმნილი. როგორია პარლამენტისათვის არჩევნების სისტემა ბელგიაში? 1893 წლამდის არჩევნები მხოლოდ ქონებრივი ცენზით იყო, და ამნაირათ ბელგიის მუშა პოლიტიკურ სფერიდან სრულიათ განდევნილი იყო. 1893 წელს დემოკრატიის ზედგავლენით კლერიკალურმა მთავრობამ კონსტიტუციის რევიზია მოახდინა და ცენზიანი არჩევნების მაგიერ საყოველთაო, მაგრამ ანათანასწორი არჩევნები შემოიღო ან, როგორც აქ ეძახიან „მრავლობითი ხმანი“ (Le vote plural) ამ სისტემის პრინციპი მოკლეთ ამნაირია: მდიდრებს სამი ხმა —ღარიბებს ერთი. ამ სისტემით ყველა ბელგიელს, ქალებს გარდა, 25 წლიდან პარლამენტის არჩევნებში ხმა აქვს: ერთი

ხმისთვის ცენზი მოსპობილია, მაგრამ ცენზოთვე დამატებით ხმებია შექმნილი. მაგალითათ, ვისაც სოფელში პატარა ნაქერი მიწა აქვს (ბელგიაში დიდი ნაქერი მიწის მფლობელი ძვირათაა) და მაზე პატარა სახლი—სულ 2000 ფრ. ღირებული, მას ერთი ზედმეტი ხმა აქვს; ცოლშვილის პატრონსაც, როგორც ოჯახის თავს, ერთი ზედმეტი ხმა, არც დიპლომაინებია უყურადღებოთ დატოვებული და მათაც ერთი ზედმეტი ხმა. აქვთ, ცხადია, თუ ვისთვისაა ხელსაყრელი ამნაირი არჩევნების სისტემა. ქალაქის მუშა თვისი სოციალურ-ეკონომიური მდგომარეობით მოკლებულია სოფლის ქონებასაც, დიპლომსაც და ხშირათ ოჯახის თავობასაც, ამისათვის ის შესაშვდ კაცათ არის აღიარებული, მას ერთი ხმა აქვს; სოფლის გლეხებს და ბურჟუებს—ორი ან ხშირათ სამი. კლერიკალურ მთავრობას ეგონა ამ ახალი სისტემით დემოკრატიის გული საზღვრამოთ მოიგო, ნამდვილათ კი მან ამ ახალი სისტემით ახალი რეაქციონული ბარკივდა ააშენა. ქალაქები სოფლებს დაუმორჩილა; გონებით განვითარებულ, პოლიტიკური საქმეების კარგათ მკოდნე ქალაქის მუშებზე სოფლის უფიცი ფანატიკოსი გლეხები გააბატონა. ცხადია, თუ რისთვის ქნა ეს კლერიკალურმა ბურჟუაზიამ: ფლანდრიის ფანატიკოსი გლეხებზე კლერიკალურ მღვდლებს დიდი გავლენა აქვთ. ფლანდრია კლერიკალიზმის ბუდეა. ფლანდრიით კლერიკალიზმი ბელგიას ბატონობს.—ეს თვალთმაქცობააო, ეს უსამართლობააო, ძირს თვალთმაქცობა. გაუმარჯოს საყოველთაო თანასწორ და სხვა უფლებებსო! თქვა დეფისომ და მასთან მთელი ბელგიის პროლეტარიატი ამას იმეორებს. მან დაწერა შესანიშნავი „ხალხის კატეხიზმი“...

ნ. მ.

გერმანია. (სოციალ დემოკრატების კონგრესი). ოთხშაბათს (7 სექტემბერს) მომხდარ სხდომის დასაწყისში ზინგერმა აცნობა კრებას, რომ ესსენში არჩევნებზე სოციალ-დემოკრატების კონდიდატისთვის მიცემული ხმების რიცხვი 6,000-ით მოიმატა ამათ წინ მომხდარ არჩევნებთან შედარებით. შემდეგ დაიწყო კამათი სოციალ-დემოკრატიის ფრაქციის მოქმედობაზე პარლამენტში. აქ შეეხენ ბევრ კითხვებს შინაგანი და გარეგანი პოლიტიკისას. მიღებულ იქნა რეზოლიუციები, რომ შეტანილ იქნას პარლამენტში კანონპროექტი მუშების შრომის შემცირებაზე ათ საათამდი და სამუშაო „პალატების“ დაწესებაზე. დასასრულ განხილულ იქნა კითხვა პირველ მაისის დღესასწაულობაზე, რის შესახებაც ფიშერმა შეიტანა შემდეგი რეზოლიუცია: „პირველი მაისის დღესასწაული არის მუშების კონგრესების მიერ დადგენილი დემონსტრაცია, რომელიც არის მიმართული კლასიურ მოთხოვნების და კლასიურ ბრძოლის დასაცველათ და ემსახურება საერთაშორისო მშვიდობიანობის იდეას, წარმატება ამ დემონსტრაციისა არის მიზანი ყველა პოლიტიკურათ და პროფესიონალურათ მომხადილი მუშებისათვის. როგორც კლასიურ დემონსტრაციას, პირველი მაისის დღესასწაულობას წინაღუდგება მთავრობა და კაპიტალისტები, მაგრამ ამან ვერ უნდა აიძულოს მუშები, რომ მათ უარი თქვან ამ დემონსტრაციაზე. თანახმათ მუშების საერთაშორისო დადგენილებისა პარიჟში 1889 წელს, ბრიუსელში 1891 წ., ციურხში 1893 წ., ლონდონში 1896 წ., პარიჟში 1900 წ. და ამსტერდამში 1904 წელს, გერმანიის სოციალ-დემოკრატია მაისის დემონსტრაციის ყველაზე ღირსეულ ფორმათ სთვლის საყოველთაო შეწყვეტას მუშაობისას. ამი-

ტომ კონგრესი ავალებს მუშებს და მუშების ორგანიზაციებს ხელი შეუწყონ პირველ მაისის დღეს მუშაობის საყოველთაო აკვეთას. ამ რეზოლუციის წაკითხვას მთელი კრება დიდი ტაშის ცენზით მიეგება.

(ს. ო.)

უნგრეთი. 2 სექტემბერს ბუდაპეშტში უშველებელი მანიფესტაცია მოახდინეს მუშებმა პარლამენტის გახსნის გამო. მანიფესტაცია საყოველთაო საარჩევნო ხმის შემოღების გულისათვის გაიმართა. მუშათა გროვა ყოველი მხრიდან აწვებოდა წინდაწინვე დანიშნულ ადგილისკენ, სადაც ნაშუადღევისთვის შეიკრიბა 30,000. მუშებს შემდეგი წარწერებიანი დროშები და ფარები მიქონდათ: „მოგვეცი ჩვენი საარჩევნო უფლება!“ „ძირს მჩაგვრელები!“ და სხვა. ხალხი თანდათან ემატებოდა. ახლო-მახლო სოფლებიდან მთელი ოჯახობით მოდიოდნენ მუშები და მანიფესტაციას უერთდებოდნენ. მოისმოდა მარსელიეზის სიმღერა და ორკესტრის ხმები. შესანიშნავი წეს-რიგი იყო, თუმცა პოლიცია არ ჩარევია. პარლამენტის წინ, მოედანზე პოლიციელები დამზადებია მთავრობას, ცოტა მოშორებით ჯარიც კი იყო ჩასაფრებული; ყველა ქუჩები 1/2 ვერსის მანძილზე პარლამენტის ირგვლივ მუშებით იყო დაფარული. 10 საათის შემდეგ, მუშები სრულიად შეგროვდნენ, მანიფესტანტები მოედანზეც მიუშვეს. მთელი მოედანი დაიფარა მუშებით; მხოლოდ ორ ალაგას იყო დატოვებული გასასვლელი დებუტატებისთვის.

მოკლე პასუხი ბ. ნ. ბ. რ. ს.

მკითხველს, აღბათ, ეხსომება, რომ „ცნობის ფურცლის“ ღრმა-აზროვნა და შორს მჭვრეტელმა პუბლიცისტ-კრიტიკოსმა ბ. ნ. ბ. რ. — მ თავისებური რიხით გამოილაშქრა მოგზაურელების წინააღმდეგ. მისი აზრით ჩვენი აგრარული პროგრამა, რომელიც, სხვათა შორის, „ჩამონაჭრების“ დაბრუნებას მოითხოვს—უფრო უპრინციპობის და ულოლიკობის ნაყოფია, ვიდრე სოციალისტური აზროვნების. „ჩამონაჭრების“ დაბრუნება წვრილი მესაკუთრეების გამრავლებას ნიშნავს, რაც ეწინააღმდეგება მოგზაურელების ძირითად აზრს, რომ „გაპროლეტარება აუცილებელი პირობა თანამედროვე ცხოვრებიდან სოციალიზმისკენ გადასასვლელათ“—ო, გვამცნობს ზემოხსენებული პუბლიცისტი. ამაზე ჩვენ შევნიშნეთ, რომ ჩვენი აგრარული პროგრამის მიზანია გაანთავისუფლოს გლეხები ბატონ-ყმური დამოკიდებულებისაგან, ძირიან-ბუდიანათ მოსპიას სოფელში ფეოდალური ნაშთები და ხელი შეუწყოს მიწის კაპიტალისტურათ დამუშავებას და ინდუსტრიალურ წარმოების განვითარებას. ყველა ეს კი გაანვითარებს სოფელში მატერიალურ და ფსიხოლოგიურ პირობებს მომავალი სამართლიანი ცხოვრების დასამყარებლათ. ჩვენი აზრის დასარღვევათ ბ. ნ. ბ. რ. — მ მშვენიერი საბუთი მოიყვანა. მან „დაანახვა“ მკითხველებს, რომ ჩვენი მოსაზრება ეწინააღმდეგება თვით მარქსის სიტყვებს და თავისი აღმოჩენით გახარებულმა, კმაყოფილებით წარმოსთქვა: „იმათი (ე. ი. მოგზაურელების) აზრით ისტორია თვითონ ქმნის წვრილ საკუთრე-

ბას და თვითონვე ანადგურებს შემდეგ ამას. წინააღმდეგობა ნამდვილათ თვითონ ისტორიული პროცესის თვისებაა. ფეოდალური ექსპლოატაციის გაუქმება ქმნის გლეხთა წვრილ მესაკუთრებას, რომელსაც მსხვილი კაპიტალისტური წარმოება დაამხოვს, ე. ი. უარყოფს შემდეგში (ცნობ. ფ. № 2900)... აქ ჩვენ უადგილოთ მოგვაჩნია—განაგრძობს გ. რ.-ლიალექტური მეთოდის შესახებ კამათის გაბმა მოგზარელებთან. ჩვენთვის სრულიათ მაკმარისია ვიცოდეთ, მართლა აუცილებელია წვრილ მესაკუთრების გაძევება ფეოდალიზმის შემდეგ თუ არა. თუ აღმოჩნდა, რომ წვრილი მესაკუთრება ისტორიულათ საჭირო არ არის. თუ აღმოჩნდა, რომ კაპიტალისტური წარმოება, ან უკეთ რომ ვთქვათ პროლეტარიატის შესაძლოა პირ და პირ მოხდეს ფეოდალიზმის გაუქმებასთან, მაშინ ცხადია, ჩვენი მოგზაურელების თავშესაფარი დაინგრევა და ჩვენგან წინანდელ წერილში ნაჩვენები წინააღმდეგობა ისევ წინააღმდეგობათ დარჩება“.

(idid) „მოგზაურელების“ „თავშესაფარის დასანგრევით“ ჩვენ ავტორს მოყავს შემდეგი ადგილი კ. მარქსის „კაპიტალიდან“: „კაპიტალისტური სისტემის ნიადაგი არის რადიკალური განკერძოება მწარმოებლისა წარმოების იარაღებისაგან... მშრომელი, პარდაპირი მწარმოებელი რომ შეიქნეს თავისი პიროვნების პატრონათ, (რაც აუცილებლათ საჭიროა შრომის გასაყიდათ, ურომლისთაც კაპიტალიზმი ვერ დამყარდება) აუცილებლათ ის ჯერ მიწას უნდა იქნას მოშორებული ანუ განთავისუფლებული უნდა იქნას ფეოდალური დამოკიდებულებისაგან... მეორე მხრივ ეს განთავისუფლებული იმ დრომდე არ ხდებათ თავისი თავის გამყიდველათ, ვიდრე მათ სრულიათ არ დაუკარგავენ საკუთარ წარმოების იარაღებს და არ მოუსპობენ არსებობის იმ გარანტიებს, რომელთაც შეიცავდა ცხოვრების ძველი წესები... დასაბამი ამ განვითარებისა რომელიც ერთსა და იმავედროს შეიცავს მოქირავე მუშის და კაპიტალიზმის წარმოდგომას, არის მშრომელი ხალხის მონობა; მრავალნი მდგომარეობის იმაში, რომ იცვლება ფორმის მონობის. მყარდება ნაცვლად წინანდელი ფეოდალური ექსპლოატაციისა ექსპლოატაცია კაპიტალისტური. (კურსივი გ. რ.—სია).

არღვევს რა ასე ადვილათ თვით მარქსის სიტყვებით ჩვენს მოსაზრებას, ძლევა მოსილი ავტორი სიამოვ ნებით აღნიშნავს: „თუ მოგზაურელები ისტორიულ მიმდინარეობის დაჩქარებას ემსახურებიან—უეჭველათ ლოდიკამ უნდა აიძულოს ისინი გლეხების გაპროლეტარება აღიარონ პროგრესიულ მოვლენათ, და გლეხების წვრილ მესაკუთრეთ გადაქცევა, ვინაიდგან მოგზაურელები მარქსის კრიტიკას არ მოისურვებენ“.

ბ-ნ გ. რ. კმაყოფილია. მან მიაგნო ჩვენი მსჯელობის სუსტი მხარე და მარქსის სიტყვებით განაადგურა ჩვენი აგრარული პროგრამა. ჩვენ მარქსის სიტყვებს კრიტიკულ თვლით ვერ შევხედავთ და, ვინაიდან ჩვენი აზრი მარქსის აზრს მირიანათ ეწინააღმდეგება—მაშ დავგრჩენია მხოლოთ ჩვენი შეუნდობელი შეცდომა ვალიაროთ და ჩვენი აგრარული პროგრამა ყოვლად უსუსურათ გამოვაცხადოთ. მაგრამ ნუ აჩქარდებით, ბ-ნ გ. რ.!

ბ-ნ გ. რ.— მოყავს მარქსის სიტყვები, მაგრამ, სამწუხაროთ, კაპიტალიდან ამოწერილი ადგილები სიტყვებით არ შეეხება საკამათო საგანს. მართლაც, რაზე—დასაბამიებს მარქსი ზემოთ მოყვანილ ამონაწერში? აშკარაა, რომ მარქსი სრულიად არ ეხება აგრარულ პირობებს, არამედ იკვლევს იმ ისტორიულ პირობებს, რომელშიაც წარმოიშვა კაპიტალიზმი ინგლისში. ჩვენ კაპიტალიზმის წარმოებაზე კი არა გვაქვს ლაპარაკი, რადგან კაპიტალიზმი რუსეთში, როგორც ქალაქში, აგრეთვე სოფელშიაც უკვე არსებობს; არამედ კაპიტალიზმის განვითარების დამაბრკოლებელ პირობების მოსპობაზე. ჩვენ სრულიად არ უარყოფთ მარქსის მიერ აღიარებულ აზრს, რომ ფეოდალური ექსპლოატაციის კაპიტალისტურ ექსპლოატაციათ გადაქმნა პროგრესიული მოვლენაა, მხოლოთ ვამბობთ იმას, რომ მეურნეობაში ეს მოხდება იმ სახით და საშუალებით, რომელიც აღნიშნულია ჩვენ აგრარულ პროგრამაში; რომ გლეხების გაპროლეტარება და საკუთრების კერძო პირების ხელში გადასვლა ყოველთვის და ყოველ ალაგს ბადებდეს კაპიტალიზმს, მაშინ თვით ძველი რომი აღარ გადაიქცეოდა გახრწნილების ბუდეთ და არ ჩაუვარდებოდა ხელში ბარბაროსულ გერმანელებს, არამედ კაპიტალიზმის კლასიკურ ქვეყანათ გახდებოდა. გლეხთა საყოველთაო პროლეტარიატია რუსეთში კაპიტალისტურათ კი არ გადაქმნის მეურნეობას, პირიქით, კიდევ უფრო გააძლიერებს ფეოდალურ ნაშთებს, რადგან გააიფხვებს მუშა ხელს და ამიტომ მემამულე სრულებით აღარ იქნება დაინტერესებული გაუმჯობესებულ იარაღების შემოდებაში და სასტიკ პირობებში გადასცემს მიწას გლეხებს იჯარით. ამ შემთხვევაში პროლეტარიატის პროგრესიული კი არა, რეაქციონური ხასიათი ექნება.

მოუსმინოთ, რას ამბობს აგრარულ საკითხის საუკეთესო მცოდნე კ. კაუცკი: «მრავალ-რიცხოვან გამრჯე შთამომავლობის აღზრდისათვის საჭირო საუკეთესო პირობები არსებობენ მხოლოთ ისეთ წვრილ მესაკუთრეთა შორის, რომელნიც დამოუკიდებელ ოჯახს დამოუკიდებელ სამეურნეო წარმოებასთან აერთებენ. ასეთ მესაკუთრეებს არა თუ არ აკლიათ, ქარბათ მოეპოვებათ კიდევ სამუშაო ძალა. ეს ზედმეტი სამუშაო ძალა ვერ მოულობს ალაგს საკუთარ მეურნეობაში და მსხვილ წარმოებას უვარდება ხელში» *).

სწორეთ ამ ფაქტმა მისცა საბუთი კ. მარქსს თავის ორგანო „Neue Rheinische Zeitung“-ში წამოეთქვა შემდეგი აზრი: საფრანგეთში უკვე დაიწყო დაქუცმაცებული მიწების კონცენტრაცია, — მაგიერათ ინგლისში მსხვილი მიწათმფლობელობა წინანდებული სისწრაფით ნაწილდება ეს მოვლენა ამტკიცებს, რომ, სანამ ბურჟუაზიული ურთიერთობა არსებობს მიწათ-მოქმედება მუდამ ასე ცვალებად პირობებში იქნება, ე. ი. ხან დანაწილდება და ხან კი ერთთათ მოიყრის თავს **). თუ რომ ბ. გ. რ. კეთილ ინებებს და ამ სიტყვებს ყურადღებით წაიკითხავს, მაშინ იგი

*) К. Каутский, Agr. вопр. 83. 136.

**) Каутский, Agr. вопросы, 137—138.

დინახავს, რომ მისი ძახილი იმის შესახებ, თითქო წვრილ მესაკუთრეთა გამრავლება ყოველთვის ეწინააღმდეგება ისტორიულ პროგრესს სრულებით უსაბუთოა.

კ. მარქსის ისტორიულ დანიშნულებას შეადგენდა სოციალისტური მოძღვრების მკვიდრი მეცნიერული ნიადაგზე დამყარება. მხოლოდ ამისათვის კი აუცილებლათ საჭირო იყო თვით დღევანდელი კაპიტალისტური ცხოვრების გამოკვლევა, მისი ავთომყოფობის დიაგნოზი, მისი ისტორიული მიზეზების ახსნა, აგრეთვე აღნიშვნა მისი მიმართულების, ტენდენციების და აქედან კი პროგნოზი მომავლის. სოციალიზმის მეცნიერებათ გადაქცევა ნიშნავს მომავალი ცხოვრების ნადაგის აღმოჩენას თვით დღევანდელ ბურჟუაზიულ ურთიერთობაში. აი სწორედ ეს დანიშნულება შეასრულა მარქსმა თავის „კაპიტალში“. როდისაც კი ის შეეხო კითხვას კაპიტალიზმის წარმოშობის შესახებ მან ახსნა იმ თავში, სადაც ეგრედ წოდებულ პირველ ყოფილ აკუმულაციასა საუბარი, მხოლოდ აუცილებელი პირობები ამ წარმოშობის — რადიკალური განცალკევება წარმოების სუბიექტიური და აბიექტიური ფაქტორების ერთმანეთისაგან. უკანასკნელების შეგროვება კერძო არა მწარმოებელთა პირების ხელში და ამნაირათ გამოსვლა ბაზარზე ორი კონტრაგენტის: შრომის გამყიდავი პროლეტარის და მისი მყიდველი კაპიტალისტის. მაგრამ ეს პროცესი ყოველ ალღას და წარმოების ყოველ დარგში ერთნაირათ როდი ხდება. მარქსს კი მხედველობაში აქვს ინგლისი და, როგორც სჩანს მისი წერილიდან სალტიკოვის მიმართ, იგი მთელი ქვეყნიერების ისტორიას არ სწედა. მხოლოდ მისი აზრით, როცა რომელიმე სახელმწიფოში ფეხს შეადგამს კაპიტალისტური წარმოება, მაშინ ის უნდა დაექვემდებაროს ყველა იმ კანონებს, რომელიც „კაპიტალშია“ გამოთქმული: როცა ესა ნიდერლანდებში გაიხსნა ბაზარი მატყლისათვის, მაშინ ინგლისელ ლორდებმა უფრო ხელსაყრელათ დინახეს ცხოვრების გაშენებისთვის მოეკიდათ ხელი, გაეძევებიათ გლეხები და მათი ოფლით მორწყულ ადგილზე და ქობების ნანგრევებში პირუტყვი დაებინავებიათ. ბოგანოუ ქცეულ მუშების ერთ ნაწილმა მაწანწალობას მიყო ხელი. ამათ მთავრობა დრაკონისებურ კანონებით ებრძოდა. ზოგნი მწყემსებათ დარჩენ ლორდებთან და სხვანი კი მიაწვეს ქალაქებს, სადაც დაუხვდა მათ ცეცხლით და მახვილით მოპოებული და ცოცხალი ადამიანის სისხლი მწყურვალე კაპიტალი. შეიძლება თუ არა მარქსის მიერ დახატულ ასეთ ისტორიულ სურათიდან გამოიყვანოს ადამიანმა ის უცნაური ლოდიკური დასკვნა, ვითომც დღევანდელ მიწათმოქმედების კაპიტალისტურ ნიადაგზე დაყენებისათვის ჩვენში აუცილებლათ საჭიროა პროლეტარიზაცია? ასე ცდილობს ბ-ნი გ. რ. ჩვენს პროგრამაში წინააღმდეგობის აღმოჩენას, ასე ცდილობს გაგვყაროს ჩვენ და მარქსი ერთმანერთს. მისი მეცადინეობა ამ ნიადაგზე ფუქია და მისი წერილი ბევრს ვერაფერს შემატებს ქართულ პუბლიცისტურ ლიტერატურას.

ვ. ემუხვარი.

ყოველთვის განმათავისუფლებელი მოძრაობის დროს წამოყვანილნი ვართ ბნელი ძალები და ყველა მათგანი ცდილობს წყალი ამღვრიოს და მეტი საკბილო იგდოს ხელში. ამ საზოგადო კანონს ვერც ჩვენი მხარე აცდებოდა: მოიგონეთ განთქმული თოლორდავას პარტია სამეგრელოში და „დოხტური“ თავის მცველებით გურიაში. ეს ვაჟბატონები დროს შესაფერი შელაკუდური ყნოსვით არიან დაჯილდოვებულნი, იციან ხალხის სუსტი მხარე და მაინცა და მაინც ამ სუსტ ძარღვს დააჯდებიან წურბელასავით და წუწნიან. ზოგი კამიტეტის და ზოგიც „პოლიტიკური დამნაშავეის“ სახელით ჯიბეს იჩენენ და მალაყებს გადადიან, მაგრამ ასეთ ჯანბაზობას არ შეუძლია დიდ ხანს აარსებოს: თოლორდავა, როგორც ვიცი, ალაგმეს. ბატონი „დოხტური“, რომელიც გურიაში გაბატონებულა ასეთი მასკით გამოცხადდა: მე ექიმი ვარ საზღვარ გარეთ ნასწავლი, პოლიტიკური დანაშაულობა მედება ბრალათ და ამიტომ ჩემს ვინაობას ვერ გავამხელ. ავთომყოფის გასინჯვაში არაფერს ავიღებ, ოღონდ წამალი მე უნდა მოგცეთ, რადგან რეცეპტზე თუ ხელი მოვაწერე და თქვენ გაგატანეთ, ხელათ დამიჭერენ, რადგან სასტიკათ დამეძებენო. საკმაო იყო ასეთი კულის ქიციანი, რომ პირველშივე ხალხის სიმპატია დამესახურებია — მერე „პოლიტიკურ“ ზეწარში გახვევა! „დოხტური“ სოფელში! ეს ხომ იმათი მაგალითია. ამ ცრუ ექიმის შესახებ წავიკითხეთ წერილი „ცნ. ფურ. მე 2897 №-ში, „სანდრო დარახელია! თო ჯიქაღურელი! იმან მთელი სამეგრელო და ოჩემჩირის მხარეები გააჯგრა! გრიშა კანდელაკთან — ფერშანთან იყო მუდამ სვამდა, კარტს თამაშობდა და დოხტურობას ვსწავლობო გაიძახოდა. ცოლშიც ცოცხალი იქ. დარახელიას დოხტურობას კარგათ გამოაშკარავეს დრანდაში მყოფი მეაფთიაქე ივანე ბურჟულაძე. აი ასეთი შთაბეჭდილება მოახდინა სანდრო დარახელიას საგმირო საქმეების აწერამ. ნუთუ ბატ. მასწავლებელი ჩხატარაიშხილი კიდევ გადააფარებს კალთებს. საჭიროა ღირსეული სასჯელი მიენიჭოს ღირსეულ მატყუარას.

N.

ვანო მალრაქის ხსოვნას.

კიდევ სიკვდილი, კიდევ მსხვერპლი! 25 აგვისტოს „ავაზაკებმა“ მოკლეს მასწავლებელი ვანო მალრაქი. ვინ იყო ეს უსამართლობის სხვეპლი? ვანო იყო ერთი იმათგანი, ვისაც წყევდიად დამეში შეაქვს სინათლის შუქი; ვისაც შეუვნია დღევანდელ ცხოვრებაში დაკანონებულ უსამართლობა და ვისაც გამოუცვნია თუ ვის აწევს მთელი თავის სიმძიმით ეს უსამართლობა, ვისაც თავის წმიდა საქმეთ ტვირთ მიძიმის (შშრომელის). განთავისუფლება დაუსახავს. აი ვინ იყო ვანო, აი რას ემსახურებოდა იგი. ემსახურებოდა შეუღრეკლათ, თავგანწირულათ. ვანო დაიბადა 1880 წელს ლარიბ გლეხის ოჯახში. გონების სიმკვირცხლე მას პატარაობიდან ეტყობოდა. 16 წლის ვანო ლარიბმა მამამ სამასწავლებლო სემინარიაში მიაბარა. პირველ ხანებში აქ ის თავისი სულის სიძლიერეს ვერ იჩენდა. მაგრამ როცა იგი გაცნო ცხოვრებას, ის შეურიგებელი მტერი შეიქნა სკოლის დისციპლინისა კერძოდ და სა-

ზოგადოთ ბიუროკრატიული რეჟიმისა. კარგათ მახსოვს, რომ პატარა ვანო დიდ აურ-ზაურს აუტყდა თავის ბიუროკრატ-მასწავლებლებს, მოსვენებას არ აძლევდა ძველი-დახავებული წესების მიმდევარ ყურ-მოჭრილ მონებს. ერთი სიტყვით, მის დროს მთელი სემინარია მისით იყო ცოცხალი. ვანოს არ აკმაყოფილებდა სკოლის ცხოვრება, ის როგორც გალიაში დამწყვდეული ჩიტი, ისე ასკდებოდა სემინარიის კედლებს, მაგრამ გასავალს ვერსად პოულობდა; ის ამჩნევდა რომ მას სულიერი საზრდო ესაჭიროებოდა, და ეს წყურვილი არ აძლევდა მოსვენებას. შმაგ ვანოს, იგი მუდამ „აღრინებული“ მუდამ უკმაყოფილო იყო და არ იცოდა, როგორ ჩაეჭრა ეს თავის უკმაყოფილობა. 1901 წ. ვანომ დაამთავრა სემინარიის კურსი და მას საშუალება მიეცა თავისუფლად ეცხოვრა. გაეცნო დღევანდელ მოძრაობას და აქ საპატიო ალაგი დაიკავა. ის აღფთოვანებით, ყმაწვილური იმედებით და შეურყეველი რწმენით ეწვია სოფელს, მოევიწინა მასწავლებლათ სოფლის გლეხობას. პირველათ ის სოფ. რუისში (გორის მაზრა) იყო დანიშნული მასწავლებლათ, სადაც 3 წელიწადი დაჰყო. ვანოსთვის არ არსებობდა არავითარი დაბრკოლება, ის, როგორც ლომი, ისე არღვევდა ყოველ დაბრკოლებას და მიეშურებოდა წინ და წინ. იმას სურდა სასწაული მოეხდინა და სწრაფათ წამოეყენებია ფეხსე საუკუნოებით დამონავეებული და დაბეჩავებული გლეხობა, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი გამოდგა, როგორც მას ქანდა წარმოდგენილი: მას ათას გვარი დაბრკოლება ელოებოდა წინ. ამ გარემოებამ ისე ცოტა არ იყოს, მოშალა, ერთგვარი დიდი დასვა. მის ცხოვრებაზე—სულით ობლობას მიაჩვია და ეს ობლობა, რომ მთელი ეშორებინა თავიდან ვანო ცოლს ირთავს (მელო გორგაძე). 1904 წ. ვანო გადაიყვანეს ბეჟათუნის სკოლის მასწავლებლათ—აქ კი ვანო ხელახლა აღდგა. აქ ყმაწვილურმა გატაცებამ კვლავ იჩინა თავი და ის უფრო ფართო და გავრცელებული იმედებით შეუდგა ხალხის საქმეს. მისი ამხანაგი—მელო არ გამოდგა ზოგიერთი ქალების მგზავსი და შეძლების-და-გვართ შემწვენობას უწევდა თავის ძვირფას ამხანაგებს ხალხის საქმეში. ეს შემთხვევა ხელს უწყობდა ვანოს და რამდენიმე თვის განმავლობაში მან სსუცხოვე ნდობა მოიპოვა საზოგადოებაში. სოფლები სიხარულით მიეგებენ თავის ნამდვილ მასწავლებელს და პატივის-ცემით უსმენდენ იმის. ეს სკოლაში მაცადინობის დროს... მაცადინობა რა კი შეწყდა სკოლებში (12 მარტი 1905 წ.) ვანო განკერძობებით ხალხის საქმეს შეუდგა და უკანასკნელ წამამდის არ შეჩერებულა ის ამ წმიდა გზაზე. აი ასეთი იყო ის პატარა ვანო, რომლის ხსოვნა დიდ ხანს იქნება ხალხში.

გ.

წერილები რედაქციის მიმართ.

ბატონო რედაქტორო!

გთხოვთ ადგილი დაუთმოდ შემდეგ შემთხვევას. ამ წლის 6-ს მარიაშვილისთვის, მე როგორც ფერწალი, მიწვეული ვიყავ სოფ. კვაცხუთში (რაჭის მაზრა) მღ. გორდენიანთან, სადაც ვაქიმობდი მისს ნათესავს. ზემონსენებულ დღეს დღესასწაულობენ ფერის ცვალობას და დიდი ხალი ხალხი იკრიბება. ავთომყოფის გასინჯვის შემდეგ, მასპინძელმა აღარ გამიშვა და სადილზე მიმიწვია. გორდენიანის სტუმართა რიცხვში, სხვათა შორის იმყოფებოდა სოფ. თაბორის (ლეჩხუმის მაზ.) მღ. არ. ბოჭორიშვილი, რომელმაც ამ ორი-სამი წლის წინეთ დიდი შეურაცხყოფა მომაცენა. მაგრამ ხსენებულმა გვამმა ეს აღარ მაკმარა. 6 აგვისტოს მან ჯერ სიტყვიერათ მომაცენა შეურაცხყოფა („მოშორდი შე საზიზღაროო!“) და შემდეგ მოქმედებითაც: მომისია კაცები და ზოგმა ჯოხით, ზოგმა მათრახით და ზოგმა ხელით მთელი ორი საათის განმავლობაში იმდენი მცემეს, რომ თითქმის უგრძობლათ გამხადეს. მღ. ბოჭორიშვილი კი ამ დროს გაიძახოდა: ცემეთ მაგ ჯაშუშისო.

აი ასე, სრულებით უმიზნოთ, გამათახსირა მღვდ. ბოჭორიშვილი და ეხლა მას ამ წერილით ვიწვევ სამედიატორად სამართლოში, რათა დამიმტკიცოს საქვეყნოთ თუ მართლა „ჯაშუშის“ ვარ, და თუ ღირსი ვიყავ ისეთ ნაირათ მომქცევოდენ. ვთხოვ — ბოჭორიშვილს ამოირჩიოს თავის მხრით რამოდენიმე მსაჯული და მეც ჩემი მხრით დავნიშნავ ერთს ან ორს მედიატორებს.

ამბროლაურის საავათმყოფოს უფროსი ფერწალი **მალაქია გიორგობიანი.**

ბ. რედაქტორო, გვთხოვთ ადგილი დაუთმოდ ამ მტრულ წერილს „მოგზაურში“. ოცდა ოცდა მარიაშვილისთვის თფილისის საბჭოს შენობაში სსსიკვდილოთ დასჯეს ზანტელეიძენ თაღაგაძე, რომელიც გარდაიცვალა ორ სექტემბერს მიხეილის საავათმყოფოში. მისმა სიკვდილმა დიდათ შეგვაწუხა უკვლას მისი ამხანაგები და ნაცნობები. ამასთანავე თანაგრძობას უნდადებთ ამხანაგი ზანტელეიძენის გარდაცვალების გამო მის მშობლებსა და მონაწილე ვართ მათი მწუხარებისა.

ამხანაგების მინდობილობით გასაქვ სამხანის ძე **წუქაიშვილი.**

По определению Кавк. Цензурного Комитета 6 сентября 1905 г. настоящее опровержение подлежит, на основ. 139 ст. Уст. Ценз., обязательному напечатанию въ жур. „Могзаури“ съ исключеніями

Председатель Комитета **Гакель.**

წერილი რედაქციის მიმართ.

(ერთი უცნაური „ბოიკოტის“ გამო) *

მე და ასლ. კალანდაძემ საერთოთ იჯარით ავიღეთ ესტ. გაბაშვილისაგან მამა-დავითის მთაზე ყოფილი რესტორანი „განდგეილი“, რომლის გადაკეთებასა, მოწყობაში და გაშენებაში ფული უნდა გავგველო თვითთულს ჩვენთაგანს, ხოლო ასლ. კალანდაძემ თავის წილად იანვრამდინ შემოიტანა საერთო კასაში ხუთას მანეთამდე, მერმე თვითონ სადღაც მიიმალა და მარტოთ მარტო დამტოვა. რაღა თქმა უნდა მე იძულებული გავხდი უკვე დაწყებული საქმის დასასრულბლათ ფული მეშოვნა ზოგი სესხით, ზოგიც მეგობრებ-ნაცნობებში და ამ რიგათ რის ვაისა და ვაგლახით ნაკისრი შენობა დაეასრულე. როცა საქმე ცოტათ თუ ბევრათ მოვაწვეე, პატენტი ავიღე და ვაჭრობა დავიწყე. უეცრათ საიდღამაც გამოცხადდა ასლ. კალანდაძე და ვითარცა „ამხანაგმა“ მოგების ნახევარი მომთხოვა... მე სიხარულით მივეგებე გზა და კვალ დაკარგულ „ამხანაგს“, აბა უარს, როგორ ვატყოდი საამხანაგო წილში: და მაშინათვე სჩოტები ვადავეცი კვირკველიას და ხუნდაძეს საანგარიშოთ და დათანახთა. ინებე, შენი ჭირიმე ანგარიშები, გადასინჯე და თუ „ამხანაგი“ ხარ უნდა მიამხანაგო კიდევ, როგორც გასავალში, ისე ხარჯში, როგორც მოგებაში ისე ზარალში-მეთქი. ძრიელ ეუცხოვა

* იხილე „მოგზ.“ № 33.

ჩემი სამართლიანი პასუხი ას. კალანდაძეს; გახტა და გამოხტა, რას მიქვიან ხარჯი, ძალმომრეობა მომინდომა და კინალამ სისხლი დაიღვარა, მაგრამ ღმერთმა უშველოს იმ დროს იქ დამსწრე ესტ. გაბაშვილს, რომელმაც უბედურება ავტოდინა და ორთავეს გვირჩია ჩვენი სადავო საქმე მედიატორთა სასამართლოსთვის გადაგვეცა. ჩვენც ამაზე დავყაბულდით, მაგრამ მე მაინც ვამჯობინე ეს ჩვენი ორთავეს თანხმობა ქალაღზე აღგვენიშნა, რომ ვინც უარს იტყოდა სამედიატორო სამართალზე ან არ დაემორჩილებოდა მის განჩინებას, ცხრაასი მანეთი გადაეხადნა და ამ ქალაღზედ ორთავემ ხელი მოვაწერეთ. ამის შემდეგ ავირჩიეთ სამ-სამი კეთილსინიდი სიგრი კაცი და ამათ ამოირჩიეს თავმჯდომარეც და შეუდგენ საქმეს. შუა-კაცებმა ბევრი ჩხრეკისა და ძიების შემდეგ თავიანთი დადგენილება გამოგვიცხადეს და ორთავეს ხელის მოწერა გვთხოვეს; მე, თუმცა ბევრი ჩემ საზარალოთ იყო გადაწყვეტილი, მაინც, რადგან პირობის ქალაღი მავალედა, ხელი მოვაწერე და თანხმობა გამოვაცხადე განჩინებაზედ, ხოლო ას. კალანდაძემ უარი და უთანხმოებაზე მოაწერა ხელი... ასე სასაცილოთ და სამარცხვინოთ გაათავა ას. კალანდაძემ თვის მიერ მოწონებული მედიატორთა განჩინება. მას შემდეგ ძალმომრეობით და მუქარით მომინდომა დაბეჩავება და ლაზარა, მაგრამ იმის მუქარას ჩემი სამართლიანი ღონე დაუყენე წინ, და რა თქმა უნდა ვერას გახტა. მერმე მე წინადადება მივეცი, რომ ორი იურისტი ამოგვერჩია და მათთვის მიგვენდო საქმე გადასაწყვეტათ, მაგრამ ამაზე უარი მტკიცა. რომ არ იყაბულა დავით გაბაშვილს, მამულის პატრონს. მედიატორობა ვთხოვე, მაგრამ არამც და არამც არ ინდომა რომ საქმე სინდისიერათ გაგვეთავებინა. ეთხელ, ამ საქმეზედ დასწრელებული, მე, ავთოყოფობისა-გამო, სავაქროში არ ვიყავი და შინ ვიწვექი, ჩემი „ამხანავი“ ას. კალანდაძე, 9 ივლისს, ამოსულიყო რესტორანში, თან ამოეყვანა სასამართლოს ბოქაული და ხუთიოდე თავის წსგავსი „წმიდა კაცები“ და ბოქაულისათვის რესტორანი დაუბეჭდინებია. ეს საოცარი ოინი და თვალთმაქცობა ასე მოუქაბრაკებია: რესტორანი თავის საკუთრებათ უჩვენებია ბოქაულისათვის, ხოლო ვითომდა ცოლის ვალი მართებოდეს აღმასრულებელის ფურტლით და ბოქაულსაც იმის ცოლის ვალის უზრუნველსაყოფელათ ჩემი რესტორანი დაუბეჭდია. ბიჭებმა მაცნობეს ეს ამბავი, სიზმარი მეგონა. მაშინათვე ეცი სასამართლოში, ყველაფერი საბუთები ავუხსენი და როგორც იქნა დიდის ვივაგლახით ერთი კვირის შემდეგ გავახსენეინე ბოქაულს ჩემს ფულით და ოფლით გაღებული რესტორანი... იმ ერთი კვირის ხარალს და უსიამოვნებას ვინღა ჩივის, იმას თქვენი ჭირი წაუღია.

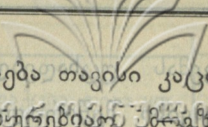
ამის შემდეგ რაები არა ქნა ას. კალანდაძემ, რა ოინები, ფოკუსები, ავკაცობა არ ჩაიდინა, მაგრამ ღვთისით ყველაფერს ვუძღვებ დღემდე, რადგან არ მინდოდა უფრო სასტიკი ზომებისთვის მიმემართნა. ბოლოს ბ-ნო, როგორც თქვენ უწყით, „ბოიკოტის“ წერილი შეთხუზა და ვიღაც, ვითომდა ვაჭრებისათვის ხელი მოუწერინებია, ესეთ ყოფაში ვარ

ბ-ნო რედაქტორო ჩაყენებული ჩემის „ამხანავის“ ას. კალანდაძისაგან და დღემდის ვერას გზით, ვერც სემედიატორო და ვერც სხვა რამე საშვალეობით თავი ვერ დაგახწავ-ცხადქმრები იყრებიან, შავ-ჭირს იზორებენ და მეკი ვერაფერი მეშველება და ას. კალანდაძე ვერ მოვიშორე. მერე, ნეტა, არ იტყვი რისთვის ვიწვნიე ემოდენი უსიამოვნება, ემოდენი შეწუხება და თავ-პირის მტკრევა? მისთვის რომ ვენდე და ვიამხანაგე უცნობი კაცი. ამის შემდეგ თვითონ თქვენ გასინჯეთ ბ-ნო რედაქტორო, ღირსი ვიყავი ასეთი „ამხანავობის“ გულისათვის „ბოიკოტის“ გამოცხადებისა თქვენს გაზეთში თუ არა!

დასასრულ არ შემიძლია არ გამოვსთქვა ჩემი გულითაღი ნატვრა იმის შესახებ, რომ ამ დიდებულსა და საერთო განათლების დროს მწერლობამ, ვითარცა უზენაესმა სამჯავრომ, მეტი მიუდგომლობა გამოიჩინოს ხოლომე და ხულიგანებს პატიოსან კაცთაგან არჩევდეს. რათა ცუდსა კაცსა, ცუდი საქმის ჩადენა არა თუ ემარჯვებოდეს,—ეშინოდეს და თავზარს ცემდეს. ეხლანდელი დრო თავზე ხელაღებულ და შუბლგარეცხილ ვაჭბატონების სათარეშო კი არ უნდა იყოს, არამედ მათი დასაგმობი და გასაკიცხავი უნდა გახდეს, თორემ განათლებიან, გაღონიერდებიან „ბნელი ძაღები“, რაიცა ქვეყანას ვნებას და ზიანს მოუტანს, მხოლოთ პატიოსნებას შეეცხავს და შელახავს.

დამიტრია ხუნდაძე.

შუშაი-მოდგაწე ბევრს რამე სსსრკებლათ ეაკეთებდა მამულისითვის, რომ მას ხელს არ უშლიდეს და ლუკმა ჰუნს პირისკან არ გლეჯდეს მისი მოძმე. ოცდა ორი წელიწადი ვმღერდი ოპერაში, პირველ რიგებს საუკეთესო ვერბის, ამერიკის და რუსეთის სტენებზე, მერე შეუდგეი ქართული ზეპირი მუსიკის წიქანს და თითქმის უსასუიდელოთ გადავიდე ნატებზე 1751 ცადი. ვასწავლიდი სხაგვანდობას ქართულს და ევროპულ მუსიკას-სიმღერას, მაგრამ შერმა და მტრობამ აქაც ამოყო თავი. ერთს ჩემს მოსწავლეოთკანს ბ. ნიკოლოზ ზებუდეს ძე ცხვეთაძემ უჩნია ქარიძესთან ნუ სწავლობ, ის ერთ არის, სმენა არ აქვს, რატოღათ ისწავლეო. ვინ წარმოადგენს იმას ვარდა მართლაც ერთისა, რომ ხანგრძლივი მოდგაწე სტენისა და დამწერი მრავალ რიცხვან ზეპირი მუსიკისა ერთი იყო. ამისათვის შევეკითხე წერილით ცხვეთაძეს: ვინ ანუ რამ აძულა ის ჩემი სმენის შებაღვა-დამცირებისათვის. მან წერილით მიპასუხა: მე თვითონ შეგამხნეი, რომ სმენა გაკლავო. წინეთ ამ ცილისწამებისა, წერა-კითხვის სსსრკებლათ კონტერტს ამზადებდენ და მომღერლებს ექებდენ. ბ. ცხვეთაძეს ვთხოვე ნება მიიქცა ორ ჩემ მიერ მომზადებული მომღერლებისათვის კონტერტში მონაწილეობის მიღებისა თუ ისინი აღმოჩნდებთან დიარსნი შემდეგ შემოწმებისა მტდნე პირებთაგან მათი სმებისა და სიმღერისა ქართულათ და იტალიანურათ. ცხვეთაძემ მაშინვე მათი გვარები მკითხა, გვარები იყო იმერისა... კარგიო მითხრა, მაგრამ ეს კარგი ავით ვარდაქმნა: მე ერთთ მომხათლას, ჩემს მოწაფეებს გზა შეუქრა, რომ თავი ეჩინათ საზოგადოებაში და მით გამხსენებუდიევენ სწავლაში და მათი შემხედველხი სხვებიც აღმოჩენიდიევენ მსურველნი სწავლისა და ამ გვარათ ქართული მუსიკა წინ

წაწველიყო, მაგრამ არა, ბ. ცხვეთაძემ იკადრს აკენტობა ჩემგან მისწავლეების გადაბიების უცხოელ რატიდთან. მსურველთ და დიხსთ გზა შეუკრა თა თავი უჩინათ საზოგადოებაში კონცერტში მონაწილეობით რა თქმა უნდა, მტრულმა ცხვეთაძის მოქმედება იქონია გავლენა და ჩამომაცალა მისწავლენი. ჩემს ხანგრძლივ უსას- უიდეოდ მუშაობაში ბევრი დაბრკოლება და დიდი სიღარიბე ვით- მინე, მაგრამ მე მანუგეშებდა ჩემი შრომა და მისი ნაყოფი, რა- მელიც მინდოდა გამომეჩვენებია ჩემი მოწვევების საშუალებით. ახლა კი აღარც მისწავლენი, აღარც ის წვრილ შემოსავალი მის- წავლეებისგან, რამდენიმე ვასზრდოები და რაბეულათ, აღარც მსქეს მე დაწმუნებული ვარ, რამე ამ ვაკრ მტრობას ჩქარა მოკლება ბო- ლო და ქართული მუსიკის საქმესაც კარგათ წავიყვან, მაგრამ ჭერ- ჭერობით მოკლებული ვარ უოველგვარ საშუალებას, ამისათვის სიმ- შილით და სიცივიტ სიკვდილს ვარჩიე მივმართო ქართველთა კანთ- მოყვარეობას და ვსთხოვოთ ნივთიერი დახმარება, რამე საქმე და- ვაწყო და განვავრდო ჩემი შრომა. ბევრი კარგი რამე მსქეს გამო- საქმეებზე, სხვათა შორის ქართული სამუსიკო მოკლე კრამატი- კაც მსქეს გასთავებელი, ამისათვის მე თხფინისა არა მტყუენია და არც დიხსებს ვაკრავ ვით, რადგანაც ამ უკიდურეს მდგომარ- რებაში ჩამავდო არა ჩემის მხრით დამოკიდებულმა მიზეზმა, არა- მედ სულმოკლე ცილისწამებამ და მტრობამ.

ფილიმონ ქარიძე.

უმორჩილესათ გიხვოვ ამ ჩემ წერილს დაუთმობთ ადგილი «მოგზაურის» ერთ მახლობელ ნომერში. რადგანაც დღემდის ზოგიერთი გარემოების გამო და აგრეთვე ჩემი ავადმყოფობის მიზეზით არ შემეძლო გადამეთვალთვიერებია თავის დროზე ყველა ნომრები «მოგზაურისა», ამიტომ ბოდიშს ვიხდი, თუ ჩემი წერილი დროს გადასულია, მაგრამ არ ძლიძის ამის მი- ზებით სრულიად უყურადღებობთ დავტოო ის შენიშვნები, რომელიც რედაქციის წერილში მეცხრე №-შია, სადაც «ურ- ნალ-გაზეთებიდან» არის მოთავსებული რამდენამე სიტყვები, რომელიც შეეხებიან ცოტათ თუ ბევრათ ჩემს პირადობას. იმ ალაგს, სადაც ავტორი უსაყვედურებს ბ-ნს აკაკის მად- ლობის გადაუხდელობას შემოწირულების თაობაზე, ასეთი სიტყვებია მოყვანილი (მომყავს სიტყვა-სიტყვით). «ამას წი- ნეთ აკაკის მუკდენიდან ათასი მანეთი მოუვიდა, ეს ფული მუკდენში შეუგროვებია ერთ ქართველ კაცს და სხვათა შო- რის თავისი წვლილი ოთხ ჩინელსაც მოუწოდებია. ბ-ნი აკა- კიც ღირსეულათ აფასებს ამ ოთხი ჩინელის თანაგრძნობას, რაც მის სასარგებლოთ ფულის გამოღებაში გამოიხატა და დაძენს: «მეც მათ პატივის ცემას სამარეში თან ჩავიტანო». ასეთს ღრმა პატივისცემას უცხადებს პოეტი იმ კაცებს, რომ- ლებმაც ვინ იცის რა საშუალებით და რა გზით შეიძინეს ის ფული, რომელიც ბ-ნი აკაკის გამოუგზავნეს. შეიძლება ის ფული ისეთი საშუალებითაა აღებული, რომ პატროსანი კაცი იმას ხელსაც არ მოკიდებს და სხვ. მართალი უნდა ვთქვა, რომ ასეთი იერიში ბ-ნი ავტორს პირდაპირ ჩემზე მოეტანა და აგრეთვე სხვა ქართველ შემოწირულებზე უფრო მიზნიანი იქნებოდა და საპასუხოც, მაგრამ საუბედუროთ ის ოთხი ჩი-

ნელი აულია, რომელიც ქონდათ უბედურება თავისი კაცთ- მოყვარეობა გამოეჩინათ და ამით დაემსახურებინათ „მოგზა- ურის“ რედაქციის კაცება მათ ზნეობაზე და რომელიც არ აქვს ძალა შესაფერი პასუხის გაცემით. რუსულათ არის ერთი ანდაზა, რომელიც ამბობს: „скажи мне, съ кѣмъ ты зна- комъ и я скажу, кто ты таковъ“. ამის და შესადარათ ის გამოდის ავტორის სიტყვებიდან, რომ თუ ჩინელების ფულს პატროსანი კაცი ხელს არ მოკიდებდა, ი? შემთხვევაში ჩვენს შემოწირულებზე უფრო ადრე ითქმის ეს და ეს ქართველი კაცები, რომელიც ძალით თუ ნებით გადახვეწილნი თუ გა- გზავნილები თავისი შრომით და ენერგიით ისეთ დაუყენები- ათ თვისი საქმე, რომ ყოველად ღირს სასურველია, რათა ვერ გაუტეხიათ მათი გული ვერაფერ ჭირს და ვარამს და არ მი- ულიათ ის ელფერი, რაც სხვა ტომის გადაგზავნილებს ადენა შორეულ მხარეში; მათ არ შურთ როგორაც და რითაც შე- უძლიათ დახმარება ამოუჩინონ თავის სამშობლოს და ან კერძო გამოჩენილ პირებს, რომელიც ნახვის იმედი მათ სა- მუდამოთ ამოუფხვრიათ გულიდან. და აი ამ ნაირ პირებს წაქეზების და გამხნეების მაგივრათ „მოგზაურის“ რედაქცია არა სასურველი სიტყვებით იხსენიებს. ამის შემდეგ რაღა უნდა ვთქვათ თუ ჩვენ შრავალს ტანჯულს სამშობლოს, რომელიც ეჭირვება ყოველ ნაირი დახმარება, თუ ის შორწა- სულნი და ან საქართველოდან გასულნი ქართველნი არ გა- მოჩინენ ჯეროვან სიყვარულს სამშობლოსადმი? ამისთვის მეც უპასუხებ ბ-ნი ავტორს მისივე სიტყვით: მახლას!

ვლადიმირ თავართქილაძე.

რედაქციისაგან: ძლიერ ვწუხვართ, რომ ზევით მოყვა- ნილ წერილის ავტორს, ბ-ნი ვლ. თავართქილაძეს, „მოგზაუ- რის“ მეცხრე ნომერში მოთავსებულ შენიშვნის აზრი სულ სხვა ნაირათ გაუგია, ვითომც იქ ჩვენ მის პირადობას შეე- ხებიყოთ და შეურაცხყოფა მიგვეყენებოდა. ჩვენი შენიშვნა მხოლოთ აკაკის მოქმედებას და მის საქციელს ეხებოდა, და არა სხვა ვისმე. ჩვენ არ შეგვხებიათ არც ერთ შემწირვე- ლის და მით უმეტეს არც ბ-ნი თავართქილაძის პირადობას, ვინაიდან თვით აკაკიც ბ-ნი თავართქილაძეს სრულებით არ იხსენიებდა და მას არც მადლობას უცხადებდა; ბ-ნი აკაკის რომ ყველა შემომწირველებისათვის მადლობა გამოუცხადებია საზოგადოთ, ეჭვი არ არის, მაშინ ჩვენ შენიშვნას ალაგი არ ექნებოდა. არავისთვის საიდუმლოება არ არის, რომ ჩვენ პოეტს არც კერძო პირებიდან და არც საზოგადო დაწესე- ბულებიდან შემწეობა და პატივისცემა არ აკლია, რასაკვირ- ველია შედარებით, მაგრამ როდის იყო, რომ აკაკი ვისიმე მადლიერი იყო. პირიქით, როგორც მწერლობაში საჯაროთ, ისე კერძო ლაპარაკში, იგი მუდამ ჟამ იმას გაიძახის, რომ მას ყველა დევნის, არავინ მის ღვაწლს არ აფასებს, რომ იგი, ერთი სიტყვით საზოგადოებრივი უსამართლობის და უმადლობის მსხვერპლია, დატანჯული და დასჯილი. და, აი როცა ბ-ნი აკაკი ოთხ ჩინელს მადლობას და ღრმა პატივის-

ცემას უცხადებდა იმისთვის, რომ ამ უკანასკნელებმა მას თავისი შეწირულება გამოუგზავნეს. ამით იგი თითქო ქართველ საზოგადოებას ეუბნებოდა: აი თქვე უმადურებო თქვენა! დახეთ, როგორ მაფასებენ მე ჩინელებიც კი, და თქვენ როგორი გულ-გრილობით მექცევით! თქვენს ადგილას რომ ჩინელები იყვენ, მე აქამდის ოქროს კოშკს ამიგდებენო! ეჭვი არ არის, რომ როცა ბ-ნი აკაკის ოთხი ჩინელის პატივისცემა სამარეში მიქონდა, ამით იგი დიდ უკმაყოფილებას უცხადებდა ქართველ საზოგადოებას. რედაქციასაც თავის შენიშვნაში მხოლოდ ამ ყალბი გარემოების აღნიშვნა სურდა და მკითხველს ამაზე უთითებდა. მას სრულებით შემწირველთა ყოფა-ქცევა და ზნეობრივი მხარე არ ქონია მხედველობაში, და მით უმეტეს არც ერთი მათგანისთვის შეურაცხყოფა არ მიუყენებია. მართალია, რედაქციის შენიშვნაში ნათქვამი იყო, რომ «შეიძლება ის ფული ისეთი საშუალებათაა აღებული, რომ პატიოსანი კაცი იმას ხელსაც არ მოკიდებს», მაგრამ ამ სიტყვებით ჩვენ იმის გამოთქმა გვინდოდა, თუ რამდენათ უხერხულია ფულის გულისთვის ღრმა პატივისცემის გამოცხადება ისეთ პირების მიმართ, რომლების მოღვაწეობას კაცი სრულებით ვერ იცნობს. ბ-ნი თავართქილაძე, ეჭვი არ არის, დაგვეთანხმება იმაში, რომ ყველა ქველმომქმედი ერთნაირი ზნეობის არ არის, და ამიტომ არც ყველა ქველმომქმედი ერთნაირი პატივისცემის ღირსია. ბ-ნი თავართქილაძე უეჭველათ იმაშიაც დაგვეთანხმება, რომ ზოგიერთი არათუ პატივისცემის ღირსი არ არის, არამედ იმის ქველმომქმედება მართა ზიზღს უნდა იწვევდეს. ჩვენ სრულებით იმას არ ვამტკიცებდით, რომ სწორედ ასეთები იყვენ ის ოთხი ჩინელი; ჩვენ მხოლოდ იმის აღნიშვნა გვინდოდა რომ ბ-ნი აკაკი ისეთ კაცებს უცხადებდა ღრმა პატივისცემას, რომლებსაც იგი არ იცნობდა და არც შეეძლო ცოდნოდა. ადვილათ შესაძლებელია, რომ ის ოთხი ჩინელი მართლაც დიდ პატიოსანი კაცები არიან, მაგრამ საქმე მოიხზოვდა, რომ აკაკი უფრო ფთხილათ მოქცეულიყო. ზევით ნათქვამიდან მკითხველი ადვილათ დაინახავს, თუ რამდენათ უადგილოა ბ-ნი ვლ. თავართქილაძის საყვედური, რომ ვითომც ჩვენ, იმის მაგივრათ, რომ ვაქებებდეთ და ვამხნევებდეთ სამშობლოსაგან გადახვეწილ პირებს საქველ-მოქმედო საქმეში, იმათ არა სასურველ სიტყვებით ვიხსენიებთ. და მართლაც, განა ჩვენ შენიშვნაში ჩვენ ვკიცხავთ ქველ-მოქმედებას საზოგადოათ? ვფიქრობთ, რომ არა.

მთავრობის განცხადება.

გაზ. „კავკას“-ში (№ 224) დაბეჭდილია შემდეგი განცხადება კავკასიის ნამესტნიკის მიერ ხელმოწერილი:

კავკასიის მცხოვრებთა მიმართ.

უკანასკნელ წლებში კავკასიაში, როგორც რუსეთის შიდა გუბერნიებში დაარსდა მრავალი წრე საიდუმლო პარტიებისა და საზოგადოებისა, რომელნიც თავიანთი მიზნით და მოქმედებით ერთმანეთში განიჩევიან, მაგრამ ყველა ისინი

ნი კლიობდენ არა ლეგალურ ბრძოლით შეეცვალოთ სახელმწიფოს არსებული წესწყობალება.

ეს პარტიები, საზოგადოებანი და წრეები მოქმედობდენ მცხოვრებთა შორის და იარაღით ხმარობდენ იმ საშუალებას, რომლებთაც შესაფერი ნიადაგი ქონდათ.

მაგალითათ, მუშათა შორის პროპაგანდას წევდენ ქირის მომატებისა და საზოგადო მუშათა მდგომარეობის ნიადაგზე; გლეხებს უთითებდენ მათ გაპირვებულ ცხოვრებაზე და სხვა და სხვა დაპირებით შეცდომაში შეყავთ, მაგალითათ, კერძო საკუთრება გაუქმდება, მიწები მემამულეებს წაერთმევათო და სხვა.

პროპაგანდის უმთავრესს იარაღათ ისინი ხმარობდენ შემდეგ ხერხს: მცხოვრებთ არწმუნებდენ, რომ ხალხმა თვითონ უნდა მიიღოს მონაწილეობა სახელმწიფოს მართვა-გამგეობაში, რადგან მათი საქიროებანი მთავრობამ არ იცის და ხელმწიფესაც არას აგებინებენო.

იპპონისთან ომმა, რომელმაც ამდენი მსხვერპლი შეიწირა, ეჭვი არაა, ხელი შეუწყო საიდუმლო საზოგადოებათა მოქმედებას.

ამ გვართ აგიტაციის შედეგს ჩვენ კარგათ ვხედავთ, მისი დაფასება შეუძლიან ყველას, მუშასაც და გლეხსაც: ოდესღაც აყვავებული ბათუმი, რომელიც თავისი ფართო ვაჭრობით და ქარხნებით ლუკმა პურს აძლევდა რამდენსამე ათასს მუშას, დღეს დაიღუპა; ქარხნებმა მუშაობა შეწყვიტეს და მექარხნებს მოქმედება უცხო ქვეყნებში გადააქეთ; ბაქოს ნავთის მრეწველობა დაეცა: აგიტაციით გატაცებულმა სოფლის გლეხებმა, იმის მაგივრათ რომ მშვიდობიანათ ეშრომნათ, მემამულეთა სახლების ცარცვას ხელი მიყვეს, თავის ნებით სხვისი მიწები დახნეს და მემამულეებს აღარაფერს აძლევენ.

ძარცვა-გლეჯითა და მემამულეთა ოჯახების დაქცევით, გლეხები არ გამდიდრებულან; სამაგიეროთ მათ მოაკლდათ ის, რასაც თავიანთი შრომით იძენდენ და ბოლოს ყველანაირი ზარალიც მათ გადახდებათ. ხშირი გაფიცვებით ვერც მუშებმა შეიძინეს რავე: იმის მაგივრათ რომ ქირას ფასი მომატებოდათ, მრავალი ქარხანა დაიხურა და ამით ლუკმა პური მოაკლდათ. კარზე დარჩენილი აუარებელი მუშა მოედო სოფლებსა და ქალაქებს და შიმშილით გამწარებული, იძულებულია ძარცვა-გლეჯას მიყოს ხელი. ამასთან საპყრობილებები ივსება, ოჯახებს მარჩინალი აკლდება და სისხლი, რომელიც სამშობლოს დასაცველათ მტერთან ბრძოლაში უნდა იღვრებოდეს, ტყუილ უბრალოდ იქცევა, საიდუმლო აგიტაციას მსხვერპლათ მრავალი მშვიდობიანი მცხოვრები ეწირება.

ნ ავგ. სტოს უმადლესი ბრძანებით სახელმწიფოს მართვა-გამგეობაში მონაწილეობის მისაღებათ მოწვეულია მთელი იმპერიის მცხოვრებნი, რომელთა წარმომადგენელნიც სახელმწიფო სათათბიროში კანონების შესადგენათ მუდმივ მონაწილეობას მიიღებენ.

(შემდეგი იქნება).

ნ. პ. როსტომაშვილი.